

Sastanci u Gračanici: Opštinski i verski lideri

Septembar - Oktobar 2024

Priredili:

*Kosovski institut za istraživanje i razvoj politika
(KIPRED)*

*Major Mehmet Bushi, H.III/1, 10 000
Priština, Kosovo
Tel: +383 (0)38 542 778
Veb-sajt: www.kipred.org
Email: info@kipred.org*

NVO AKTIV

*Kralja Petra I, 183a,
Mitrovica, Kosovo
Tel: +381 (0) 64 310 6660
Veb-sajt: www.ngoaktiv.org
Email: office@ngoaktiv.org*

Podržano od strane:

Informacije u ovoj publikaciji date su u okviru projekta „Multietnički karavan za mir i kohabitaciju“, koji sprovodi Kosovski institut za istraživanje i razvoj politike (KIPRED) u partnerstvu sa NVO AKTIV, a finansira Kosovska fondacija za otvoreno društvo (KFOS). Cilj je da pruži pregled ishoda i diskusija u okviru multietničkih dijaloga u Gračanici. Stavovi i mišljenja koji su ovde izneti pripadaju učesnicima i ne odražavaju nužno zvaničnu politiku ili stav KFOS-a.

Predgovor

Inicijativa civilnog društva „Multietnički karavan za mir i kohabitaciju“ obuhvata 10 predstavnika civilnog društva albanske i srpske zajednice, predvođenih Kosovskim institutom za istraživanje i razvoj politike (KIPRED), sa sedištem u Prištini, i NVO Aktiv, sa sedištem u Severnoj Mitrovici. Ovu inicijativu podržava Kosovska fondacija za otvoreno društvo (KFOS).

„Multietnički karavan za mir i kohabitaciju“ ima za cilj da podstakne dijalog, razumevanje i saradnju između različitih etničkih i verskih zajednica, i da doprinese jačanju međuetničke kohabitacije na Kosovu.

Jedinstveni aspekt ove inicijative su „Pisma želja i očekivanja“, koja su napisali učesnici Karavana. Ova pisma izražavaju njihove nade i vizije za kohabitaciju i međusobno poštovanje između različitih etničkih grupa. Oni služe kao osnova za naše razgovore sa gradonačelnicima i verskim liderima, a uključuju i predloge za poboljšanje odnosa i kohabitacije među etničkim zajednicama.

Pozivamo vas da podržite ciljeve ove inicijative u jačanju temelja i izgradnji multietničkog, demokratskog i liberalnog društva na Kosovu.

Lulzim Peci
Izvršni direktor
KIPRED

Miodrag Milićević
Izvršni direktor
NGO AKTIV

Sadržaj:

I. Uvod	4
<u>Ključni zaključci sa sastanka sa kabinetom gradonačelnika u Gračanici</u>	5
<u>Ključni zaključci sa sastanka sa verskim liderima</u>	6
II. Zaključci i obaveze za naredne korake	9
III. Pisma želja i očekivanja	12
<u>Prof. dr Ljiljana Šubarić, gradonačelnica Gračanice</u>	12
<u>Episkop Teodosije, Eparhija raško-prizrenska Srpske pravoslavne crkve</u>	25
<u>Imam Xheladin Ef. Fazliu, Islamska Zajednica</u>	38

I. Uvod

„Multietnički karavan za mir i suživot“ je inovativna inicijativa civilnog društva koju zajednički sprovode Kosovski institut za istraživanje i razvoj politike (KIPRED) i NVO AKTIV, uz podršku Kosovske fondacije za otvoreno društvo (KFOS). Sa sedištimama u Prištini i Severnoj Mitrovici, ove organizacije predvode grupu od deset predstavnika civilnog društva iz albanske i srpske zajednice.

„Multietnički karavan za mir i suživot“ ima za cilj da se suoči sa duboko ukorenjenim međuetničkim tenzijama na Kosovu, posebno između albanske i srpske zajednice. Ove tenzije, proizašle iz istorijskih sukoba, političkih izazova te kulturnih i verskih razlika, dodatno su otežale napore ka pomirenju i kohabitaciji. Nedostatak prilika za smislen dijalog i interakciju između zajednica dodatno je produbio problem. Projekat ima za cilj stvaranje održivog okruženja zasnovanog na međusobnom razumevanju, poštovanju i saradnji, koristeći inovativne pristupe dijalogu i strategije za uključivanje zajednica.

Da bi se to postiglo, projekat je postavio specifične zadatke, uključujući:

1. Promocija međuetničkog dijaloga: Kreiranje novih platformi za dijalog između zajednica, uz oslanjanje na saradnju nevladinih organizacija, opštinskih vlasti i verskih lidera kako bi se premostile podele i podstakla multietničnost.
2. Podsticanje međuetničkog razumevanja: Jačanje uzajamnog razumevanja i empatije među zajednicama kroz suočavanje sa stereotipima i predrasudama, uz isticanje važnosti poštovanja i dobre volje.
3. Omogućavanje saradnje: Promovisanje zajedničkih inicijativa i saradnje između organizacija civilnog društva, lokalnih vlasti i verskih lidera, s ciljem prevazilaženja etničkih podela i rada na zajedničkim ciljevima za unapređenje zajednica i društvenih promena na Kosovu.

Kroz ove aktivnosti, projekat ne samo da nastoji da smanji trenutne tenzije, već i da izgradi temelje za mirno i kohezivno multietničko društvo, doprinosivši širem cilju regionalnog mira, stabilnosti i evropskih integracija.

Kao druga stanica na putu Karavana, Gračanica, najveća opština sa većinskim srpskim stanovništvom u centralnom i južnom delu Kosova, pružila je članovima Karavana priliku da se sastanu sa uticajnim opštinskim i verskim liderima. Među njima su bili zamenik predsednika opštine, Leutrim Ajeti, i savetnik predsednika opštine, Saša Denić, kao i episkop Teodosije iz Eparhije raško-prizrenske Srpske pravoslavne crkve i lokalni predstavnik Islamske zajednice, imam Xheladin ef. Fazliu. Sastanci su održani 13. septembra i 21. oktobra 2024. godine. Gradonačelnica Gračanice, dr Biljana Šubarić, bila je sprečena da prisustvuje zbog hitnih obaveza.

Centralni deo ovog poduhvata čine „Pisma želja i očekivanja“, upućena ključnim sagovornicima u Gračanici: gradonačelnici Ljiljani Šubarić, episkopu Eparhije raško-prizrenske Srpske pravoslavne crkve Teodosiju i lokalnom predstavniku Islamske zajednice, imamu Xheladinu ef. Fazliuu. Ova pisma, promišljena sastavljena od strane učesnika Karavana, nisu samo formalnosti, ona predstavljaju iskrene nade i vizije za budućnost u kojoj različite etničke zajednice žive u međusobnom poštovanju i miru. Kao temelj procesa dijaloga, pisma usmeravaju razgovore sa opštinskim i verskim liderima, donoseći pronicljive predloge za unapređenje međuetničkih odnosa i svakodnevne kohabitacije zajednica.

U tekstu koji sledi izlažu se ključni uvidi iz ovih važnih diskusija, kao i pisma koja izražavaju težnje i očekivanja članova Karavana.

Ključni zaključci sa sastanka sa kabinetom gradonačelnika u Gračanici

Na sastanku održanom 13. septembra 2024. godine, rukovodstvo opštine Gračanica imalo je priliku da razmotri stavove i sugestije članova Karavana, iznete putem „Pisma želja i očekivanja“. Članovi Karavana su izrazili želju za aktivnijom ulogom opštine u promociji multietničnosti i tolerancije, kao i konkretne predloge koji bi mogli doprineti unapređenju međusobnih odnosa među zajednicama.

Ključni predlozi iz pisama želja i očekivanja upućenih gradonačelnici:

- Raditi na osmišljavanju i sprovođenju politika protiv diskriminacije koje osiguravaju jednak pristup za sve etničke grupe. Podrška zakonskim mehanizmima za praćenje i reagovanje na slučajeve etničkog nasilja ili diskriminacije obezbediće pravičnost i zaštitu svih građana. Promovisati ekonomsku saradnju među različitim etničkim zajednicama kroz zajedničke poslovne poduhvate i inicijative. Stvaranje platformi poput lokalnih tržišta za trgovinu i saradnju doprineće jačanju lokalnih ekonomija i podstaći osećaj zajedništva i kohabitacije.
- Razvoj programa koji promovišu različitost i saradnju ključan je za osiguranje da se svi građani osećaju cenjeno i uključeno. Kroz osnivanje savetodavnog saveta građana, sa predstavnicima različitih etničkih grupa, može se postići značajan korak ka tome da se svaki glas čuje i uzme u obzir, čime se dodatno podstiče osećaj zajedništva i ravnopravnosti.
- Nastaviti sa naporima u nekoliko ključnih pravaca: a) podsticanjem opštinskog rukovodstva da podržava inicijative koje osnažuju pripadnike različitih etničkih zajednica za aktivno učešće u procesima donošenja odluka; b) promovisati aktivnosti za izgradnju mira na lokalnom nivou kroz rad lokalnih organizacija i inicijativa; c) podsticati međuetničku saradnju u rešavanju zajedničkih izazova i korišćenju prilika; d) zagovarati uvažavanje opštinskih perspektiva u regionalnom i nacionalnom kreiranju politika; i e) voditi se primerom, pokazati posvećenost toleranciji, razumevanju i poštovanju različitosti kroz sopstvene postupke i politike.
- Predvoditi napore za izgradnju tolerantne i inkluzivne zajednice kroz aktivno angažovanje sa srpskim i albanskim stanovništvom, podržavajući inicijative koje podstiču dijalog i osiguravajući da lokalne politike odražavaju potrebe i težnje svih etničkih grupa.
- Istraživati načine za povećanje međuopštinske interakcije, potencijalno kroz sledeće aktivnosti: a) Redovne sastanke sa gradonačelnikom Prištine kako bi se razgovaralo o obostrano korisnim projektima, uključujući zajedničko planiranje i implementaciju inicijativa za veću povezanost i zajedničke ekonomske projekte između Gračanice i Prištine; b) Potencijalno uspostaviti Multietnički omladinski centar za mlade iz Prištine i Gračanice, kao siguran prostor za upoznavanje i saradnju mladih. Ovaj centar bi mogao da bude i prostor za umetnost, kulturu i susrete IT stručnjaka, oblasti u kojima će mladi verovatno sarađivati; c) Zajednička promocija multietničkog i međureligijskog razumevanja između Gračanice i Prištine, uključujući organizaciju godišnjeg simboličnog događaja koji bi zajednički organizovale obe opštine.
- Istražiti mogućnost organizovanja događaja u školama u Gračanici koji slave različitost Kosova. Ovi događaji mogli bi da obrazuju učenike o različitim etničkim grupama i

njihovim kulturama na Kosovu, uz pomoć organizacija civilnog društva u planiranju i sprovođenju aktivnosti, s posebnim naglaskom na funkcionalnost opštinskih odbora za zajednice.

- Istražiti uspostavljanje interkulturalnih centara i inicijativa koje promovišu dijalog i zajedničke projekte zajednice, na primer uspostavljanjem „Saveta za kohabitaciju“.
- Istražiti uspostavljanje radionica u zajednici, programa kulturne razmene i obrazovnih aktivnosti koje slave našu vekovnu tradiciju multietničnosti. Organizovati festivale koji prikazuju bogatu tradiciju različitih etničkih grupa kako bi se proslavila lokalna raznolikost, uz promovisanje osećaja pripadnosti i jednakih ekonomskih mogućnosti za sve stanovnike. Pružiti podršku lokalnim preduzećima, posebno onima koja prihvataju raznolikost u svojoj radnoj snazi.

Zamenik gradonačelnika, g. Ajeti, i savetnik gradonačelnika, g. Denić, izrazili su snažnu podršku inicijativi, prepoznajući njen značaj i obavezujući se na kontinuiranu saradnju. Oni su podelili uvid u uspešnu međuetničku kohabitaciju u Gračanici, ističući opštinu kao model harmonije na Kosovu. Naročito, naponi opštine uključuju efikasno rešavanje međuetničkih sporova i organizovanje inkluzivnih kulturnih događaja, poput iftara kojem prisustvuju i pripadnici muslimanske i pravoslavne zajednice. Takođe, opština je prošle godine organizovala iftar u čast Islamske zajednice u Gračanici.

Predstavnici su detaljno opisali različite aktivnosti usmerene na zajednicu u Gračanici, kao što je edukativni kamp u Brezovici, koji je ugostio mlade iz svih etničkih grupa, i rekreativne aktivnosti namenjene ženama iz različitih zajednica. Ove inicijative naglašavaju posvećenost opštine stvaranju okruženja koje promoviše dobrodošlicu i inkluzivnost.

Oba opštinska zvaničnika složila su se da je važno više govoriti o ovim pozitivnim primerima multietničke saradnje. Naglasili su potrebu da se ovi napori javno prepoznaju i proslave kako bi se inspirisala dalja integracija i izgradnja mira širom Kosova.

Ključni zaključci sa sastanaka sa verskim vođama

Ključne poruke iz pisama očekivanja i želja upućenih verskim liderima fokusirale su se na dalje zagovaranje razumevanja i suživota među etničkim zajednicama, uključujući zajedničke aktivnosti. Glavni predlozi iz pisama bili su sledeći:

Za Eparhiju raško-prizrensku SPC:

- Nastaviti podršku programima koji okupljaju ljude različitog porekla, promovišući zajedničke aktivnosti i međukulturnu razmenu. Propovedi i javne poruke mogu dodatno naglasiti važnost jedinstva, tolerancije i poštovanja za sve, bez obzira na etničku ili versku pripadnost.
- Razmotriti sledeće konkretne akcije za olakšavanje pomirenja i integracije: a) Organizovati i podržavati međuverske dijaloge i događaje koji promovišu razumevanje i poštovanje između različitih verskih zajednica. b) Obezbediti obrazovne resurse i obuku verskim vođama i članovima zajednice o temama kao što su rešavanje sukoba, ljudska prava i interkulturalna komunikacija. c) Podržati inicijative koje promovišu društvenu koheziju i građansko učešće među svim etničkim grupama na Kosovu. d) Govoriti protiv diskriminacije, govora mržnje i nasilja prema bilo kojoj zajednici. e) Podsticati učešće mladih u naporima za izgradnju mira i pomirenje.

- Podsticati sveštenstvo i kongregacije da se uključe u međuetnički dijalog, podržavaju mirovne inicijative i zalažu se za politike koje promovišu jednakost i pravdu za sve etničke grupe.
- Istražiti puteve za uspostavljanje međuverskog veća sa drugim verskim institucijama.
- Podsticanje međuverskog i međuetničkog dijaloga, promovisanjem zajedničkih vrednosti saosećanja i mira. Podrška angažovanju mladih u izgradnji mira kroz saradnju na projektima zajednice.

Sastanak sa episkopom Teodosijem – Manastir Gračanica – 21. oktobar 2024.

Episkop Teodosije otvorio je diskusiju podelivši svoje lične veze sa regionom, posebno sa manastirima Dečani i Gračanica, koji privlače brojne posetioce na liturgijske službe. On je istakao da ovaj priliv posetilaca naglašava duhovnu snagu i značaj ovih mesta, koja imaju duboku rezonancu za ljude različitih etničkih i verskih pripadnosti.

Episkop je pohvalio napore Karavana, naglasivši važnost ove inicijative za jačanje multietničkog društva na Kosovu, te je pružio punu podršku projektu.

Episkop Teodosije izrazio je zabrinutost zbog dinamike međuverskih odnosa, podsećajući na slučajeve u kojima su nacionalistička osećanja zasenila duhovno jedinstvo, što je lično iskusio tokom vremena provedenog u Hrvatskoj. On je govorio o izazovima sa kojima se suočava srpska zajednica u očuvanju svog prisustva u različitim mestima na Kosovu, uključujući Veliku Hoču, Goraždevac, a posebno Gračanicu, gde demografske promene mogu izazvati kulturne i društvene transformacije. Potresna tema koju je pokrenuo bila je politizacija verskih objekata i netačnosti u zvaničnom označavanju crkvenih dobara, što je dovelo do pogrešnog predstavljanja njihovog nasleđa u javnosti.

Karavan je pokrenuo specifično pitanje u vezi sa imovinom Srpske pravoslavne crkve u Prištini, koju koristi Kosovska agencija za borbu protiv korupcije, a koja crkvi nije plaćala zakup od 2019. godine. Vladika je obavestio članove da nema pomaka u tom pogledu.

Uprkos ovim izazovima, vladika Teodosije je istakao misiju crkvene bezuslovne ljubavi i služenja, ponavljajući stav da „ljubav je ljubav, samo ako nema povratka“, naglašavajući svoju posvećenost društvenom služenju van etničkih i verskih linija.

Diskusija je završena obostranim priznavanjem složenog društveno-političkog pejzaža koji utiče na Kosovo. Vladika Teodosije i članovi civilnog društva su priznali teškoće, ali su ponovo potvrdili svoju posvećenost da ih prevaziđu kroz kontinuirani dijalog i saradnju u cilju negovanja mirnog i kohezivnog multietničkog društva. Ovaj sastanak je podvukao kolektivnu posvećenost upravljanju izazovima i radu ka harmoničnom okruženju zajednice na Kosovu, te je zaključio dogovorom da se sastanci nastave.

Za lokalnu Islamsku zajednicu

- Obezbediti smernice koje ističu ključne vrednosti kao što su mir, praštanje i međusobno poštovanje, čime se oblikuju stavovi i ponašanja, kako vernika, tako i šire zajednice. Preneti poruke tolerancije i mira, podstičući sledbenike da ove vrednosti prihvate kao osnovu za naš suživot. Kroz edukaciju zajednice i inspiraciju mlađe generacije o važnosti suživota i poštovanja različitosti, možete odigrati ključnu ulogu u stvaranju harmoničnijeg i inkluzivnijeg društva.
- Doprinositi prevazilaženju podela i negovanju mirnih odnosa između različitih etničkih i verskih zajednica.

- Promovisati međuverški dijalog i međusobno razumevanje, stajati protiv diskriminacije, govora mržnje i nasilja prema bilo kojoj zajednici, bez obzira na njihova verska uverenja, podržavati inicijative koje jačaju društvenu koheziju i građansko učešće među svim etničkim i verskim grupama u Gračanici, te podsticati angažovanje mladih u naporima za izgradnju mira i pomirenje.
- Konkretno aktivnosti koje bi se mogle preduzeti u cilju podrške međuverškom dijalogu i toleranciji uključuju: organizovanje zajedničkih sastanaka verskih zajednica radi promovisanja jedinstva, razumevanja i saradnje; uspostavljanje i podrška forumima za međuverški dijalog, kako bi se obezbedila platforma za otvorenu, poštovanu diskusiju; podrška inicijativama u zajednici koje promovišu međuveršku saradnju, zajedničke projekte i međusobnu pomoć.
- Nastaviti napore za izgradnju mirne i inkluzivne zajednice kroz podsticanje međuetničkog dijaloga, podržavanje inicijativa koje promovišu međusobno razumevanje i zalaganje za jednake mogućnosti za sve etničke grupe.
- Omogućiti uključivanje poštovanja verske i etničke raznolikosti u propovedi džume.
- Sprovoditi učenja u džamijama koja podržavaju međuetničko i međureligijsko razumevanje, kao i kohabitaciju.

Sastanak sa g. Xheladin ef. Fazliu, imamom lokalne Islamske zajednice – Ajvali džamija, 13. septembra 2024. godine. Tokom diskusije, Imam Fazliu je naglasio ključnu ulogu verskih vođa u jačanju kohezije unutar zajednice. Učesnici sastanka su imamu Fazliuu uručili pisma želja i očekivanja.

Imam Fazliu je izrazio zahvalnost za ovu međuetničku inicijativu, ističući istorijski pozitivne odnose između etničkih zajednica u opštini Gračanica. Naglasio je odsustvo međunacionalnih sukoba u opštini i govorio o trenutnoj saradnji sa Srpskom pravoslavnom crkvom. Takođe, istakao je da se verski lideri različitih veroispovesti redovno pozivaju na verske praznike i značajne događaje, negujući duh međusobnog poštovanja i razumevanja.

Imam Fazliu je pohvalio napore rukovodstva opštine Gračanica, priznavši njihovu efikasnu ulogu u održavanju mira i kohabitacije unutar zajednice. Takođe, istakao je da preduzeća u vlasništvu pojedinaca iz različitih etničkih grupa kooperativno napreduju, doprinoseći mirnoj koegzistenciji.

Ponovio je svoju posvećenost podršci ciljevima karavana i izrazio spremnost da aktivno učestvuje u budućim naporima za poboljšanje međuetničke kohabitacije. Imam Fazliu je naglasio značaj nastavka ovih aktivnosti kako bi se osigurao miran i inkluzivan ambijent za sve stanovnike Kosova.

II. Zaključci i angažovanja za naredne korake

Uloga opštinskog rukovodstva u jačanju kohezije zajednice

Zaključci:

1. Podrška multietničkim naporima: Rukovodstvo opštine Gračanica izrazilo je snažnu podršku inicijativi Karavana, prepoznajući njen značaj u promovisanju multietničkog suživota. Istakli su svoju opštinu kao model harmonije na Kosovu, sa jasno pokazanim posvećenostima u rešavanju međuetničkih sporova i organizovanju inkluzivnih kulturnih događaja.
2. Uspešne lokalne inicijative: Napori opštine u organizovanju zajedničkih aktivnosti, kao što su iftar za muslimansku i pravoslavnu zajednicu, te edukativni kamp na Brezovici, predstavljaju primer njihove posvećenosti negovanju multietničke sredine. Ove inicijative doprinele su očuvanju mira i promovisanju međusobnog poštovanja među različitim zajednicama.
3. Objavljivanje pozitivnih primera: Opština prepoznaje potrebu da istakne ove uspešne inicijative kako bi inspirisala druge regione na Kosovu i šire. Ističući važnost prikazivanja svojih dostignuća, opština želi da podstakne šire prihvatanje i usvajanje sličnih praksi, čime doprinosi širenju pozitivnih promena i povećanju društvene kohezije.

Angažman u budućnosti:

1. Kontinuirana saradnja sa Karavanom: Kancelarija gradonačelnika se obavezuje da će nastaviti da pruža podršku aktivnostima Karavana, blisko saradujući sa svim zainteresovanim stranama na jačanju multietničke saradnje u opštini.
2. Promovisanje pozitivnih modela suživota: Opština će preduzeti aktivne korake da javno zagovara pozitivne primere međuetničke saradnje u Gračanici, uključujući medijske kampanje, javne forume i događaje u zajednici, kako bi inspirisala druge da ponove ove napore.
3. Širenje inicijativa orijentisanih na zajednicu: Opština Gračanica je posvećena daljem razvoju aktivnosti orijentisanih na zajednicu, osiguravajući da buduće inicijative ostanu inkluzivne i da okupljaju različite etničke grupe, posebno kroz zajedničke kulturne, obrazovne i rekreativne događaje.

Angažmani verskih lidera

Episkop Teodosije

Zaključci:

1. Podrška multietničkoj izgradnji mira: Vladika Teodosije je izrazio snažnu podršku naporima Karavana da promoviše multietničko društvo na Kosovu, ističući važnost negovanja suživota kroz međusobno poštovanje i razumevanje. On je pohvalio inicijative Karavana kao ključne za negovanje jedinstva u složenom društveno-političkom pejzažu Kosova.
2. Izazovi međuverskih i međunacionalnih odnosa: Uprkos podršci, vladika Teodosije je izrazio zabrinutost zbog izazova sa kojima se suočava Srpska pravoslavna crkva na Kosovu, uključujući

demografske promene, politizaciju verskih objekata i nerešena imovinska pitanja, koja ometaju napore za punu integraciju i mirnu koegzistenciju.

3. Posvećenost služenju izvan etničkih granica: Vladika je naglasio važnost bezuslovne ljubavi i služenja svim zajednicama, ponovivši ulogu Crkve u negovanju mira i saradnje između etničkih i verskih podela.

Angažman u budućnosti:

1. **Kontinuirana podrška Karavanu:** Vladika Teodosije je ponovio punu podršku naporima Karavana, obavezujući se da će se aktivno uključiti u njegove inicijative i promovisati vrednosti međuverške i međuetničke saradnje.

2. **Rešavanje imovinskih i verskih pitanja:** Vladika se obavezao da će nastaviti dijalog sa relevantnim vlastima u cilju rešavanja izazova oko imovine Crkve, sa ciljem rešavanja tekućih sporova i obezbeđivanja zaštite objekata verskog nasleđa.

3. **Promovisanje jedinstva i mira:** Vladika Teodosije će nastaviti da koristi svoj uticaj u promovisanju poruka jedinstva i mira, podstičući druge verske i lidere zajednica da sarađuju na izgradnji harmoničnog i inkluzivnog društva na Kosovu.

Imam Fazliu

Zaključci:

1. Podrška ciljevima karavana: Imam Fazliu je izrazio poštovanje prema ciljevima karavana, ističući značaj negovanja međuetničke saradnje, naročito kroz rukovodstvo opštine Gračanica i stalnu saradnju među verskim zajednicama. Njegova podrška misiji karavana odražava njegovu posvećenost miru i suživotu.

2. Snažna istorija saradnje: Imam Fazliu je istakao dugogodišnje pozitivne odnose između etničkih zajednica u Gračanici i aktivnu ulogu verskih vođa u promovisanju jedinstva. On je pohvalio međusobno poštovanje koje pokazuju različite verske zajednice, posebno kroz zajedničko učešće u verskim i kulturnim događajima.

3. Posvećenost izgradnji mira: Imam Fazliu je naglasio kritičnu ulogu verskih vođa u negovanju mira, ponavljajući da je saradnja između različitih vera ključna za održavanje mirnog i inkluzivnog okruženja za sve stanovnike Kosova.

Angažman u budućnosti:

1. **Kontinuirano aktivno učešće:** Islamska zajednica u Gračanici posvećena je aktivnom učešću u budućim događajima Karavana, uključujući međuverške dijaloge i zajedničke aktivnosti, s ciljem unapređenja multietničkog suživota i negovanja međusobnog razumevanja.

2. **Jačanje verske saradnje:** Islamska zajednica u Gračanici nastaviće da jača saradnju među verskim zajednicama, pozivajući lidere različitih verskih zajednica da učestvuju u zajedničkim događajima i neguju ambijent poštovanja i međusobnog razumevanja.

3. **Zagovaranje mira i suživota:** Islamska zajednica u Gračanici zalagaće se za nastavak i širenje inicijativa koje promovišu mir i suživot, kako u Gračanici, tako i na celom Kosovu, obezbeđujući da ovi napori budu podržani od strane svih verskih zajednica.

Sastanci u Gračanici: Zamenik gradonačelnika i verski lideri

Sastanak sa g. Leutrim Ajeti,
Zemenik gradonačelnika Gračanice
13 septembar, 2024

Sastanak sa Njegovon Preosveštvom,
Vladikom Teodosije,
Eparhom Eparhije Raška-Prizren
21 oktobar, 2024

Sastanak sa imamom Xheladin ef. Fazliu,
Hajvalia
13 septembar, 2024

Pisma želja i očekivanja

Leonora Kryeziu, Jovana Radosavljević, Robert Muharremi, Dušan Radaković, Ilir Deda, Senad Sabović, Ramadan Ilazi, Dimitrije Obrenović, Mentor Agani i Zoran Savić

Prof. dr Ljiljana Šubarić
Gradonačelnica Gračanice
Opština Gračanica

Septembar 2024.

Leonora Kryeziu,
Izvršna direktorka
Prištinski Institut za Političke Studije
Priština, Kosovo

Poštovana gradonačelnice dr Šubarić,

Moje ime je Leonora Kryeziu i obraćam Vam se kao deo Multietničkog karavana za mir i kohabitaciju, projekta koji su pokrenule NVO KIPRED i AKTIV. Ja sam osnivač i izvršni direktor Prištinskog instituta za političke studije (PIPS), istraživačkog centra sa sedištem u Prištini, osnovanog pre 22 godine pod pokroviteljstvom Saveta Evrope. Naša misija je da promovišemo novu političku kulturu na Kosovu, ukorenjenu u osnovne vrednosti našeg ustava: slobodu, demokratiju i mir, te da Kosovo bude domovina za sve njene građane. Tokom protekle dve decenije, posvetila sam svoju karijeru unapređenju ovih demokratskih principa i negovanju društvene kohezije širom Kosova. Međutim, naši naponi se suočavaju sa izazovima zbog produblivanja etničkih podela, što naglašava hitnu potrebu za većim građanskim angažovanjem i proaktivnijim pristupom rešavanju ovih pitanja. U svetlu ovih izazova, pridružila sam se Karavanu i drugoj koaliciji civilnog društva, Kosovskoj građanskoj alternativi (KCA), koje imaju za cilj da daju opipljiv doprinos unapređenju mira i međuetničke saradnje. Kao član Karavana, zamoljena sam da u ovom pismu iznesem svoje želje i očekivanja u vezi sa promovisanjem mira i harmonične etničke kohabitacije na Kosovu.

Kao gradonačelnica, Vaša uloga u promovisanju multietničke kohabitacije je ključna. Čvrsto stajući za ovaj cilj, ne samo da jačate društveno tkivo svoje zajednice, već i dajete snažan primer drugima za praćenje. U društvima sa različitim etničkim poreklom, vođstvo koje aktivno promovise inkluziju, uzajamno poštovanje i saradnju neguje kulturu poverenja, smanjuje tenzije i pomaže u izgradnji mira i kohezivne budućnosti. Vaša posvećenost ovim vrednostima može uveliko poboljšati otpornost zajednice u suočavanju sa izazovima i stvaranju harmoničnijeg okruženja za sve. Priznajem da je danas sve teže istaći se kao lider u društvu koje je duboko podeljeno po etničkim linijama. Međutim, opština Gračanica je u jedinstvenoj poziciji da postane model za mirnu kohabitaciju i međunacionalnu saradnju. Dajući mu strateški položaj i bogato kulturno nasleđe, Gračanica ima potencijal da pokaže da je jedinstvo preko etničkih linija ne samo moguće, već i korisno za društveni i ekonomski razvoj. Prihvatanjem ove uloge, Gračanica može postati svetionik nade i napretka za druge opštine koje se suočavaju sa sličnim izazovima.

Da biste unapredili ovaj napor, pozvao bih Vas da radite na politikama koje se bave diskriminacijom i obezbeđuju jednaki pristup za sve etničke grupe što je od vitalnog značaja. Implementacija i podrška zakonskim mehanizmima za praćenje i reagovanje na slučajeve etničkog nasilja ili diskriminacije obezbediće pravičnost i zaštitu za sve građane. Drugo, promovisanje ekonomske saradnje između različitih etničkih zajednica kroz zajedničke poslovne poduhvate i stvaranje platformi kao što su lokalna tržišta za trgovinu i saradnju neće samo jačati lokalne ekonomije, već i negovati osećaj jedinstva.

Pored toga, sećanje na prošlost i negovanje pomirenja su suštinske komponente lečenja. Podržavanjem inicijativa kao što su memorijali, radionice ili procesi kazivanja istine koji priznaju prošlost sukoba i trauma, možete pomoći zajednicama da se kreću ka budućnosti ukorenjenoj u razumevanju i zajedničkoj nadi. Za ove akcije možete podržati lokalne nevladine organizacije koje rade na ovim temama.

Hvala Vam na vremenu i pažnji na ove stvari. Radujem se što ću Vas lično upoznati.

S poštovanjem, Leonora Kryeziu

Jovana Radosavljević, Izvršna direktorka
Nova Društvena Inicijativa
Priština, Kosovo

Poštovana gradonačelnice Šubarić,

Nadam se da će vas ovo pismo naći u dobrom zdravlju. Moje ime je Jovana Radosavljević, ja sam aktivistkinja civilnog društva kosovskih Srba iz Severne Mitrovice i posvećena sam naporima za pomirenje između kosovskih Srba i kosovskih Albanaca. Pišem Vam kao deo Multietničkog karavana za mir i kohabitaciju, kako bih podelila svoja očekivanja i želje za negovanjem multietničke kohabitacije na Kosovu, posebno u opštini Gračanica.

Vaš uticaj u svojstvu gradonačelnice je ključan u vođenju Gračanice ka budućnosti harmonije i saradnje. Verujem da su Vaš aktivan angažman sa građanima i pažnja prema njihovim brigama od suštinskog značaja za izgradnju poverenja i saradnje među različitim etničkim zajednicama. Redovne interakcije sa stanovnicima, otvoreni razgovori i direktno rešavanje njihovih briga mogu da podstaknu osećaj sigurnosti, uključenosti i međusobnog poštovanja.

Tolerancija i poštovanje prema svim pojedincima, bez obzira na njihovu etničku pripadnost, su fundamentalni za mirno društvo. Ohrabrujem Vas da zagovarate inicijative koje promovišu ove vrednosti i koje slave različitost unutar Gračanice. Negovanje naše različitosti uz obezbeđivanje da se svi osećaju bezbedno i da se njihov identitet poštuje i čuva otvoriće put kohezivnijoj zajednici.

Gledajući ka budućnosti, moja vizija je Gračanica u kojoj multietnička kohabitacija nije samo moguća već i aktivno prihvaćena. Nadam se da ću videti razvoj programa koji naglašavaju važnost različitosti i saradnje, osiguravajući da se svi građani osećaju cenjeno i uključeno. Osnivanje Savetodavnog saveta građana sa predstavnicima različitih etničkih grupa može da bude značajan korak ka tome da se svaki glas čuje i uzme u obzir.

U zaključku, pozivam Vas da nastavite sa svojim naporima u izgradnji mirne, inkluzivne i tolerantne zajednice. Vaše vođstvo u ovim oblastima može inspirisati druge i pomoći u stvaranju budućnosti u kojoj se svi osećaju bezbedno, poštovano i kao kod kuće u Gračanici i širom Kosova.

Hvala vam na vašem vremenu i razmatranju.

S poštovanjem,

Jovana Radosavljević

Dr. Robert Muharremi
Fred C. Cuny Center for Peace and Conflict Studies
Rochester Institute of Technology in Kosovo
Priština, Kosovo

Poštovana profesorko dr Ljiljana Šubarić,

Zovem se Robert Muharremi i ja sam direktor Centra za studije mira i sukoba pri RIT Kosovo. Pišem Vam da izrazim snažnu podršku Multietničkom karavanu za mir i kohabitaciju, projektu koji su pokrenule nevladine organizacije KIPRED i AKTIV.

Pišem Vam da izrazim svoju snažnu podršku Vašim naporima kao gradonačelnice Gračanice da promovirate pomirenje i integraciju među različitim etničkim zajednicama na Kosovu. Vaša uloga u negovanju mirnog i inkluzivnog okruženja, kao poštovane političke liderke u srpskoj zajednici, je ključna. Verujem da podržavanjem inicijativa koje promovišu razumevanje, dijalog i saradnju možete da značajno doprinesete sveukupnoj stabilnosti i napretku Kosova. Osnaživanjem lokalnih srpskih zajednica da preuzmu odgovornost za napore izgradnje mira, možemo osigurati održivu i značajnu promjenu.

Želeo bih da Vas ohrabrim da nastavite sa svojim naporima da:

- Negujete lokalno srpsko vođstvo kroz podršku inicijativama koje osnažuju članove srpske zajednice da aktivno učestvuju u procesima donošenja odluka.
- Promovirate napore za izgradnju mira na lokalnom nivou kroz lokalne organizacije i inicijative.
- Podstičete međuetničku saradnju na lokalnom nivou radi rešavanja zajedničkih izazova i prilika.
- Zalažete se za uključivanje srpske perspektive u regionalno i nacionalno kreiranje politike.
- Dajete primer tako što ćete pokazati posvećenost toleranciji, razumevanju i poštovanju različitosti kroz sopstvene postupke i politike.

Preduzimajući ove korake, možete da pomognete da se stvori harmoničnije i inkluzivnije društvo za sve građane Kosova. Ističući važnost lokalne srpske inicijative i vođstva, možemo da stvorimo pravedniji i održiviji mir na Kosovu.

Hvala Vam na Vašem vremenu i pažnji.

S poštovanjem,

Robert Muharremi

**Dušan Radaković, Izvršni direktor
Centra za Zastupanje Demokratske Kulture (ACDC)
Severna Mitrovica, Kosovo**

Poštovana Prof. dr Ljiljana Šubarić,

Zovem se Dušan Radaković i ja sam izvršni direktor Centra za zastupanje demokratske kulture (ACDC). Rođen sam 1984. godine u Mitrovici, i duboko sam posvećen negovanju međuetničkog dijaloga i saradnje od kraja sukoba na Kosovu. Tokom godina, učestvovao sam u brojnim multietničkim inicijativama, radeći zajedno sa raznim međunarodnim organizacijama na promovisanju mira i razumevanja među različitim zajednicama.

Sa diplomom magistra prava i velikim iskustvom u civilnom društvu, uključujući uloge u upravljanju medijima i projektima, posvetio sam svoju karijeru zalaganju za demokratske vrednosti i ljudska prava. Svrha ovog pisma je da podelim moja lična očekivanja i želje u vezi sa unapređenjem multietničke kohabitacije na Kosovu, kao deo Multietničkog karavana za mir i kohabitaciju.

Očekivanja za kohabitaciju: Vaše vođstvo, kao gradonačelnice Gračanice, opštine sa većinski srpskim stanovništvom, je ključno u promovisanju osećaja jedinstva i međusobnog poštovanja između srpske i albanske zajednice. Očekujem Vašu podršku u sprovođenju projekata za zajednice koji okupljaju ove zajednice da rade na zajedničkim ciljevima.

Kako zamišljate negovanje jačih međunacionalnih odnosa u Gračanici?

Koje konkretne inicijative zajednice razmatrate za promovisanje saradnje i razumevanja između različitih etničkih grupa?

Želje za budućnost: Moja želja je da vidim budućnost u kojoj će multietnička kohabitacija da postane glavna odlika Kosova, posebno u opštinama kao što je Gračanica. Zamišljam budućnost u kojoj Gračanica služi kao model za miran suživot, sa zajedničkim javnim prostorima i zajedničkim kulturnim događajima koji slave bogatu raznolikost regiona.

Koje dugoročne ciljeve imate za promovisanje harmonične multietničke kohabitacije u Gračanici?

Da li postoje konkretni projekti ili akcije za koje verujete da bi mogli značajno da doprinesu ovoj viziji?

Poziv na akciju: Pozivam Vas da nastavite da vodite napore za izgradnju mirne i inkluzivne zajednice kroz aktivno angažovanje i sa srpskim i sa albanskim stanovnicima, podržavajući inicijative koje neguju dijalog i osiguravajući da lokalne politike odražavaju potrebe i težnje svih etničkih grupa.

Ovo pismo zaključujem sa pozitivnom notom, izražavajući uverenje da zajedno možemo da učinimo Gračanicu svetionikom multietničke kohabitacije na Kosovu. Radujem se našim zajedničkim naporima u stvaranju harmoničnijeg društva za sve.

Srdačan pozdrav,

Dušan Radaković

**Ilir Deda,
Aktivista Civilnog Društva
Priština, Kosovo**

Poštovana gradonačelnice Šubarić,

Bio sam angažovan i uključen u ključna pitanja za Kosovo i zapadni Balkan više od dve decenije u različitim ulogama, uključujući očuvanje i unapređenje različitosti i multietničnosti na Kosovu. Svrha ovog pisma je da istraži mogućnosti za početak stvaranja kulture mira i da proširite svoj angažman u promovisanju multietničke kohabitacije i razumevanja. Ovo je posebno važno sada kada sve više jačaju populistički i ekskluzivni stavovi.

Verujem da postoji nekoliko kratkoročnih i dugoročnih koraka koji se mogu istražiti i potencijalno ih primeniti u praksi. Ovi koraci su uglavnom usmereni na međuopštinsku saradnju, pre svega između opština Gračanica i Priština.

Verujem da delite moj stav da nivo interakcije ljudi, posebno mobilnosti mladih od Gračanice do Prištine, nije na nivou koji bismo svi želeli da vidimo. Kako bi se promovisala veća interakcija, sledeći predozi bi mogli da budu razmotreni:

1. Redovni sastanci između Vas i gradonačelnika Prištine, kako bi se razgovaralo o obostrano korisnim projektima, uključujući zajedničko planiranje i implementaciju za veću povezanost i zajedničke ekonomske projekte između Gračanice i Prištine;
2. Potencijalno da se uspostavi Multietnički omladinski centar za mlade Prištine i Gračanice, kao prostor za susrete i upoznavanje mladih. Ovaj centar bi mogao da posluži i kao prostor za umetnost, kulturu i susrete IT stručnjaka – oblasti u kojima postoji najveća verovatnoća da mladi saraduju;
3. Zajednička promocija multietničkog i međuveruskog razumevanja Gračanice i Prištine, uključujući godišnji simbolični događaj koji zajednički organizuju dve opštine.

Verujem da svako od nas ima ulogu u promovisanju blagostanja naših naroda koje je zasnovano na univerzalnim vrednostima međusobnog poštovanja, mira, suživota i većeg razumevanja. Više nego ikada pre, potrebno je da počnemo da radimo na kulturi mira na Kosovu, za šta Gračanica ima centralnu ulogu. Iskreno se nadam da ćete istražiti dalje ideje koje doprinose blagostanju i toleranciji među građanima i narodom Kosova.

S iskrenim poštovanjem,

Ilir Deda

Senad Sabović, Viši savetnik
Evropski Institut za Mir
Brisel – Priština

Poštovana gradonačelnice Šubarić,

Moje ime je Senad Šabović i pišem Vam kao neko ko podržava projekat Multietnički karavan za mir i kohabitaciju, koji vode NVO KIPRED i AKTIV. Radim kao viši savetnik u Evropskom institutu za mir, sa primarnim fokusom na podršku dijalogu koji se vodi uz podršku EU i generalno procesu normalizacije. Moja organizacija je deo koalicije civilnog društva, koja se zove Kosovska građanska alternativa (KGA), koja nastoji da pruži opipljiv doprinos u ovoj oblasti.

Dizajn projekta predviđa da napišemo pismo očekivanja uvažanim sagovornicima sa kojima imamo sastanke u opštinama koje su uključene. Stoga cilj ovog pisma je da mi omogući da izrazim svoja očekivanja od Vas u vezi sa multietničnošću i suživotom. Mi smo u našem pristupu vođeni principima multietničnosti koji su čvrsto ugrađeni u ustavni i pravni sistem Kosova. Oni takođe nastavljaju da budu ključno očekivanje međunarodne zajednice u pogledu Kosova. Trenutno, ove vrednosti ne podržavaju nužno svi akteri na Kosovu, ali takođe ima mnogo njih – iz političkog, medijskog i građanskog spektra – koji nastavljaju da veruju u ove vrednosti i da rade na jačanju njihove primene. Onima koji ih neguju potrebni su partneri, kako bi zajedno pokazali da multietničnost funkcioniše i da je tu da ostane.

Razumem da se Vi kao gradonačelnica opštine sa srpskom većinom ne osećate nužno osnaženom da inicirate angažmane ove vrste. Ovo je posebno razumljivo u sadašnjim okolnostima zategnutih međuetničkih odnosa i zaustavljenog procesa normalizacije. Srpska zajednica, ne samo na severu, razumno je zabrinuta i tražiće odgovore od svojih političkih lidera. Da bi odgovori bili efikasni, oni bi trebalo da uključuju otvorenost da se pozitivno reaguje na iskrene multietničke inicijative koje dolaze iz glavnog društveno-političkog spektra Kosova. Oni koji ne podržavaju multietničnost na Kosovu su upravo oni koji imaju koristi od neuspeha takvih inicijativa nasuprot onih koji žele da je podrže. Nedavno, naša projektna grupa je održala niz sastanaka u Prištini, uključujući sa gradonačelnikom Perparimom Ramom, na kojima smo dobili snažna uveravanja da postoji dobra volja i da je u tom smislu u poslednje vreme pokušano da dođe do kontakta.

U svetlu svega ovoga, kolege sa projekta i ja želimo da Vas ohrabrimo da odgovorite – pa čak i inicirate onda kada smatrate da je prikladno – na ove inicijative i ponudite nekoliko predloga. Uopšteno govoreći, korišćenje mogućnosti da se istakne multietničnost kao vrednost je izuzetno korisno. Ovo može da uključuje saopštenja za javnost ili sadržaj na društvenim mrežama od strane Vas i opštine na jezicima zajednica, na primer povodom njihovih nacionalnih dana ili verskih praznika. To takođe može da uključuje javne posete zajedno sa gradonačelnicima okolnih opština centrima za zajednice ili multietničkim naseljima, podstičući mirnu kohabitaciju i multietničnost.

Konkretnije rečeno, mogla bi da se preduzme inicijativa ka zajedničkim međuopštinskim projektima sa Prištinom i drugim okolnim opštinama – koji se kasnije mogu proširiti na druge regione. Ovo bi bio odličan način da se angažujete na izgradnji poverenja koje je orijentisano ka razvoju. Mogla bi da se razvije u stalnu strukturu međuopštinske saradnje koja bi zatim mogla da se angažuje sa Asociacijom opština Kosova i možda drugim oblicima opštinskih udruženja na projektima koji odražavaju isti koncept.

Budite uvereni, poštovana gradonačelnice, da će moje kolege iz Evropskog instituta za mir, iz ovog projekta, kao i iz pomenute koalicije KGA, biti više nego voljni da Vama i Vašem timu pruže opipljivu podršku u realizaciji ovde iznetih sugestija.

S velikim poštovanjem i uvažavanjem, Senad Šabović

Ramadan Ilazi, Šef istraživanja
Kosovski Centar za Bezbednosne Studije
Priština, Kosovo

Poštovana gradonačelnice, dr Šubarić,

Moje ime je Ramadan Ilazi i ja sam trenutno glavni istraživač pri Kosovskom centru za bezbednosne studije (KCBS). Imam iskustvo iz oblasti mirovnih studija, magistrirao sam na Univerzitetu Sent Endruz i doktorirao na Univerzitetu grada Dablina (DCU), a posvetio sam svoju karijeru promovisanju Kosova kao demokratskog i raznolikog društva. Moj profesionalni put uključuje i uloge aktiviste, rukovodioca organizacije i bio sam zamenik ministra za evropske integracije.

Ustav Kosova ima viziju budućnosti u kojoj je naša zemlja slobodna, demokratska i miroljubiva, i predstavlja dom za sve svoje građane. Ova vizija je od suštinskog značaja za naš zajednički cilj da jednoga dana postanemo deo Evropske unije, i naša je kolektivna odgovornost da ovu viziju i ostvarimo.

Kao gradonačelnica Gračanice i jedina žena-gradonačelnica koja trenutno postoji na Kosovu, Vi imate ključnu ulogu u promovisanju međuetničke saradnje i razumevanja. Pohvaljujem korake koje ste već preduzeli, kao što je imenovanje zamenika gradonačelnika za zajednice iz redova albanske zajednice, i negovanje opšte pozitivne međuetničke atmosfere u Gračanici. Međutim, verujem da postoji potencijal da se uradi još više, i želeo bih da Vam predložim da razmotrite tri inicijative.

Prvo, ohrabrujem Vas da istražite mogućnost organizovanja događaja u školama u Gračanici koji slave različitost Kosova. Ovi događaji bi mogli da edukuju učenike o različitim etničkim grupama na Kosovu, uz pomoć organizacija civilnog društva u planiranju i sprovođenju ovih aktivnosti.

Kao drugo, predlažem da se veći naglasak stavi na funkcionalnost opštinskih odbora za zajednice. Važno je da se osigura redovno sastajanje ovih mehanizama, najmanje jednom mesečno, i da služe kao efikasne platforme za međuetnički dijalog. Pored toga, zaključci i preporuke ovih komisija trebalo bi da budu adresirani na odgovarajući način od strane opštine.

Treće, pozivam Vas, kao gradonačelnicu Gračanice, da preuzmete proaktivniju ulogu u medijima u Prištini. Govoreći o važnosti međuetničke saradnje i razumevanja, posebno u kosovskim nacionalnim medijima, Vaš glas može da značajno doprinese diskursu o pravima manjina i pitanjima od zajedničkog interesa, kao što je proces evropskih integracija.

Uveren sam da će ove inicijative, u kombinaciji sa Vašim posvećenim vođstvom, u velikoj meri da unaprede napore za izgradnju inkluzivnijeg i harmoničnijeg društva na Kosovu.

Hvala Vam na Vašoj pažnji u vezi sa ovim pitanjima.

Iskreno Vaš,

Ramadan Ilazi

**Dimitrije Obrenović,
Koordinator projekata,
NGO Aktiv
Severna Mitrovica**

Poštovana gospođo Šubarić,

Nadam se da će Vas ovo pismo naći u dobrom zdravlju. Moje ime je Dimitrije Obrenović, ja sam aktivista civilnog društva kosovskih Srba iz Severne Mitrovice. Duboko sam posvećen naporima za pomirenje između kosovskih Srba i kosovskih Albanaca. Pišem Vam kao deo Multietničkog karavana za mir i kohabitaciju, kako bih podelio sa Vama svoja očekivanja i želje u vezi sa multietničkom kohabitacijom na Kosovu.

Vaša uloga, kao gradonačelnice, je od suštinskog značaja za promovisanje inkluzivnih politika i događaja koji slave naše raznolike kulture. Pozivam Vas da se angažujete sa svim zajednicama, odgovorite na njihove brige, obezbedite njihovu zastupljenost u lokalnoj upravi.

Gledajući ka budućnosti, moja vizija je Kosovo gde je multietnička kohabitacija realnost. Nadam se da ću videti interkulturalne centre i inicijative koje promovišu dijalog i zajedničke projekte za zajednice. Osnivanje „Saveta za kohabitaciju“ sa predstavnicima različitih etničkih grupa može da bude značajan korak ka ovom cilju.

Da zaključim, ohrabrujem Vas da nastavite da gradite mirnu i inkluzivnu zajednicu. Vaše vođstvo može da inspiriše i druge da slede taj primer, stvarajući budućnost u kojoj će se svi osećati na Kosovu kao kod svoje kuće.

Hvala Vam na Vašem vremenu i razumevanju

S poštovanjem,

Dimitrije Obrenović

**Mentor Agani, Viši Istraživač
Kosovskom Institutu za Istraživanje i Razvoj Politika
Priština, Kosovo**

Poštovana gospođo Šubarić,

Moje ime je Mentor Agani, i ja sam viši istraživač u KIPRED-u, Kosovskom institutu za istraživanje i razvoj politike, kao i predavač na koledžu Dardania u Prištini. U periodu od 2003 do 2016. godine, bio sam i predavač na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Prištini. Pišem Vam ovo pismo sa namerom da izrazim neka svoja očekivanja i želje u pogledu međuetničke kohabitacije na Kosovu.

Dok manevrišemo kroz složenost multietničke kohabitacije u Gračanici, ispunjen sam nadom u potencijal koji leži u našoj zajedničkoj posvećenosti negovanju inkluzivnog društva. Gračanica je mesto gde različite etničke grupe koegzistiraju generacijama, a ta raznolikost je i snaga i izazov. Suočavamo se sa stalnim tenzijama koje bi, ako se ne reše, mogle da potkopaju društveno tkivo naše zajednice. Međutim, verujem da namernim i zajedničkim naporima možemo da transformišemo ove izazove u prilike za rast i razumevanje.

Poštujem Vašu posvećenost zajednici u opštini koju vodite. Vaš rad i kontinuirana podrška međunarodne zajednice na Kosovu već su postavili temelje za poboljšanje odnosa između različitih etničkih grupa u našoj opštini. Pa ipak, osećam da postoji još mnogo toga što možemo da postignemo zajedno. Pišem Vam da podelim svoju viziju za unapređenje multietničke kohabitacije u Gračanici, sa nadom da možemo da radimo zajedno ka svetlijoj budućnosti.

Jedna od mojih primarnih nada je da vidim uspostavljanje inkluzivnih procesa kreiranja politike. Ključno je da se sve zajednice osećaju zastupljeno i saslušano u odlukama koje utiču na njihove živote. Platforme za dijalog bi omogućile stanovnicima iz različitih sredina da daju svoje perspektive i ideje. Ova inicijativa ne bi samo osnažila pojedince, već bi podstakla poverenje i saradnju među etničkim grupama.

Pored kreiranja politike, verujem da bi međuetnički dijalog i edukacija trebalo da budu u prvom planu naših napora. Inicijative koje podrstiču razumevanje i poštovanje mogu da sruše barijere i da dovedu stereotipe u pitanje. Zamišljam radionice unutar zajednica, programe kulturne razmene i obrazovne aktivnosti koji slave našu vekovnu tradiciju multietničnosti, bez obzira na teška vremena i tenzije koje su se povremeno dešavale. Takve inicijative bi negovale empatiju i stvorile veze među stanovnicima, što bi na kraju dovelo do kohezivnijeg društva.

Štaviše, kulturni i društveni događaji igraju vitalnu ulogu u izgradnji veza u zajednici. Organizovanje festivala koji prikazuju bogatu tradiciju različitih etničkih grupa može da pomogne u slavljenju naših različitosti, istovremeno promovišući osećaj pripadnosti. Događaji koji okupljaju porodice i pojedince iz različitih sredina mogu da podstaknu prijateljstva i da stvore trajna sećanja koja prevazilaze etničke podele.

Ekonomsko osnaživanje je takođe od suštinskog značaja za negovanje mirne kohabitacije. Želim da ohrabrim opštinu da promoviše jednake ekonomske mogućnosti za sve stanovnike. Podrška lokalnim preduzećima, posebno onima koja prihvataju raznolikost svoje radne snage, može da stvori uspešnu ekonomiju koja će biti od koristi svima. Inicijative usmerene na otvaranje radnih mesta i preduzetništvo ne samo da bi poboljšale živote, već bi i ojačale veze u zajednici.

Na kraju, angažovanje naše omladine u multietničkim inicijativama je ključno za izgradnju budućnosti ukorenjene u razumevanju i saradnji. Kroz uključivanje mladih u projekte za saradnju, možemo da im razvijemo veštine i vrednosti koje su neophodne za efikasno vođstvo. Njihova

energija i kreativnost mogu da pokrenu pozitivne promene, inspirišući buduće generacije da prihvate različitost.

Nestrpljiv sam da vidim kako Gračanica cveta kao model međuetničke saradnje na Kosovu. Iskreno verujem da, uz Vaše vođstvo i kolektivne napore naše zajednice, možemo da stvorimo okruženje u kojem se svi osećaju cenjenim i poštovanim.

Hvala Vam što ste razmotrili moje misli i ideje. Unapred se radujem se mogućnosti zajedničkog rada na unapređenju multietničke kohabitacije u Vašoj opštini.

Srdačan pozdrav,

Mentor Agani

**Zoran Savić, Koordinator projekata
NGO AKTIV
Severna Mitrovica, Kosovo**

Poštovana Ljiljana Šubarić,

Zovem se Zoran Savić i koordinator sam projekta u nevladinoj organizaciji Aktiv iz Severne Mitrovice. Iako sam rođen u Puli, u Hrvatskoj, zapravo živim u Mitrovici već 30 godina i aktivno sam uključen u društveni život na Kosovu, kako kroz rad, tako i kroz kulturni život, imajući u vidu da sam i muzičar, a učestvovao sam i u raznim međuetničkim projektima sa muzičarima albanske nacionalnosti.

Istovremeno, dugi niz godina sam radio kao novinar na Kosovo Sever – KoSSev portalu, i kroz ovaj posao sam se još više upoznao sa političkom, bezbednosnom i verskom situacijom na Kosovu.

Vaš položaj gradonačelnice Gračanice može da mnogo pomogne u promovisanju poruka mira i jedinstva. Stoga, radujem se Vašoj podršci u organizovanju međuetničkih dijaloga i projekata za zajednice koji uključuju različite etničke grupe koje rade zajedno.

U tom duhu, nadam se budućnosti u kojoj će multietnička kohabitacija da postane norma na Kosovu. Zamišljam zajednice u kojima se etničke razlike prihvataju kao snaga, a ne kao izvor podela. U tom cilju, možete da se fokusirate na kreiranje održivih programa koji edukuju u vezi sa kulturnom raznolikošću i tolerancijom i koji podržavaju zajedničke projekte za zajednice.

Stoga, ja Vas ohrabrujem da aktivno učestvujete u stvaranju mirne i inkluzivne zajednice kroz podršku međuetničkim inicijativama, zalažući se za politike koje garantuju jednake mogućnosti za sve.

Zaključujem ovo pismo sa puno nade, zamišljajući budućnost u kojoj će naši udruženi naponi da neguju istinski harmonično i multietničko društvo na Kosovu. Siguran sam da uz našu zajedničku posvećenost možemo da postignemo izuzetan napredak ka ovom vrednom cilju.

Hvala vam na vašem vremenu i pažnji.

Zoran Savić

Pisma želja i očekivanja

Leonora Kryeziu, Jovana Radosavljević, Robert Muharremi, Dušan Radaković, Ilir Deda, Senad Sabović, Ramadan Ilazi, Dimitrije Obrenović, Mentor Agani dhe Zoran Savić

Njegovo Preosveštenstvo, Preosvećeni Vladika Teodosije
Eparh Eparhije Prizrensko-Raške
Srpska Pravoslavna Crkva

Septembar 2024

Leonora Kryeziu, izvršni direktor
Prištinski institut za političke studije
Priština, Kosovo

Poštovani Episkope Teodosije,

Zovem se Leonora Kryeziu i obraćam Vam se u okviru projekta „Multietnička karavana za mir i suživot“, inicijative koju su pokrenuli NVO KIPRED i AKTIV. Osnivač sam i izvršna direktorka Prištinskog instituta za političke studije (PIPS), istraživačkog centra sa sedištem u Prištini, koji je osnovan pre 22 godine pod pokroviteljstvom Saveta Evrope.

Naša misija je da promoviramo novu političku kulturu u Kosovu, utemeljenu na osnovnim vrednostima našeg ustava – slobodi, demokratiji i miru, te da Kosovo bude domovina za sve njegove građane. Tokom protekle dve decenije, posvetila sam svoju karijeru unapređivanju ovih demokratskih principa i podsticanju socijalne kohezije širom Kosova. Međutim, naši napori su sve više ugroženi produbljivanjem etničkih podela, što naglašava hitnu potrebu za većim građanskim angažmanom i proaktivnijim pristupom u rešavanju ovih pitanja.

U svetlu ovih izazova, priključila sam se Karavanu i još jednoj koaliciji civilnog društva, Kosovska građanska alternativa (KGA), od kojih obe imaju za cilj da daju konkretan doprinos promociji mira i međuetničke saradnje. Kao članica Karavane, zamoljena sam da u ovom pismu izrazim svoja očekivanja i želje u vezi sa promocijom mira i skladnog etničkog suživota na Kosovu. Verujem u transformativnu moć dijaloga i empatije u prevazilaženju podela i izgradnji inkluzivnijeg i mirnijeg društva. Stoga je moja iskrena želja da vidim porast otvorenog i konstruktivnog dijaloga između različitih etničkih i verskih zajednica. Takvi razgovori treba da budu utemeljeni na istinskoj želji da se razumeju međusobni pogledi, iskustva i aspiracije. Vaše Preosveštenstvo, kao verski lider, imate dubok uticaj na promociju mira i međuetničkog suživota.

Kao moralni i etički vođa, možete pružiti smernice koje naglašavaju vrednosti poput mira, praštanja i međusobnog poštovanja, time oblikujući stavove i ponašanje kako vernika, tako i šire zajednice. Pored toga, možete podržati napore za pomirenje priznavanjem ranijih nepravdi i podsticanjem procesa zaceljivanja, kao što su inicijative za istinu i sećanje. Možete zagovarati pravdu i jednakost, rešavajući pitanja diskriminacije i obezbeđujući pravičan tretman za sve grupe.

Na kraju, edukovanjem zajednice i inspirišući mlađe generacije o značaju koegzistencije i poštovanja različitosti, možete odigrati ključnu ulogu u oblikovanju skladnijeg i inkluzivnijeg društva. U tom kontekstu, nadam se Vašem uvaženom vođstvu i predanosti u zagovaranju ovih inicijativa.

Vaš moralni autoritet i posvećenost miru mogu poslužiti kao svetionik inspiracije za druge da slede taj put. Uverena sam da sa Vašim uvažanim vođstvom i našim zajedničkim naporima možemo napraviti značajan napredak ka mirnijem i kohezivnijem društvu. Rado bih dalje razgovarala o ovim idejama i istražila načine na koje možemo zajednički raditi kako bismo ostvarili ove zajedničke ciljeve.

S'poštovanjem,

Leonora Kryeziu

Jovana Radosavljević, izvršni direktor
Nova društvena inicijativa
Severna Mitrovica, Kosovo

Vaše preosveštenstvo,

Nadam se da će vas ovo pismo naći u dobrom zdravlju. Moje ime je Jovana Radosavljević, ja sam aktivistkinja civilnog društva kosovskih Srba iz Severne Mitrovice i pravoslavna sam hrišćanka. Duboko sam posvećena naporima za pomirenje između kosovskih Srba i kosovskih Albanaca. Pišem Vam kao deo Multietničkog karavana za mir i kohabitaciju, kako bih podelila svoja očekivanja i želje za negovanjem multietničke kohabitacije na Kosovu, posebno unutar naše zajednice.

Srpska pravoslavna crkva je uvek bila stub duhovne snage i kulturnog očuvanja srpske zajednice na Kosovu. Vaše vođstvo u Eparhiji prizrensko-raškoj je od vitalnog značaja za usmeravanje našeg naroda u ovim izazovnim vremenima. **Verujem da kroz promovisanje tolerancije, poštovanja i razumevanja među različitim etničkim grupama, Crkva može da igra ključnu ulogu u uspostavljanju mira i pomirenja.** Podsticanje dijaloga i saradnje između zajednica pomoći će u izgradnji poverenja i međusobnog poštovanja.

Od suštinskog je značaja da negujemo našu kulturnu i versku raznolikost, istovremeno osiguravajući da se svi pojedinci osećaju bezbedno i da se njihov identitet poštuje i čuva. Ohrabrujem Vašu presovećenost da nastavi da podržava programe za zajednice koji okupljaju ljude različitog porekla, promovišući zajedničke aktivnosti i međukulturnu razmenu. Vaše propovedi i javne poruke mogu da dodatno naglase važnost jedinstva, tolerancije i poštovanja za sve, bez obzira na njihovu etničku ili versku pripadnost.

Da zaključim, s poštovanjem pozivam Vaše preosveštenstvo da nastavite sa svojim naporima u negovanju mirne, inkluzivne i tolerantne zajednice. **Vaše vođstvo nije samo svetionik nade za srpske pravoslavne vernike, već i inspiracija za sve one koji rade na budućnosti u kojoj se svi na Kosovu osećaju kao kod kuće.**

Hvala Vam na Vašem vremenu, vođstvu i posvećenosti našoj zajednici.

S dubokim poštovanjem,

Jovana Radosavljević

Dr Robert Muharremi
Fred C. Cuni Centar za studije mira i sukoba
Rochester Institute of Technologi na Kosovu

Poštovani Vladiko Teodosije,

Moje ime je Robert Muharremi, ja sam direktor Centra za studije mira i sukoba pri RIT Kosovo. Pišem Vam da izrazim moju snažnu podršku Multietničkom karavanu za mir i kohabitaciju, projektu koji su pokrenule nevladine organizacije KIPRED i AKTIV.

Ovaj projekat ima za cilj da podstakne razumevanje, pomirenje i mirnu koegzistenciju među različitim etničkim zajednicama na Kosovu. Verujem da je to ključni korak ka izgradnji inkluzivnijeg i harmoničnijeg društva. Vaša podrška ovoj inicijativi, kao poštovanog duhovnog vođe, bila bi neprocenjiva.

Uveren sam da će Vaš blagoslov i ohrabrenje značajno doprineti uspehu Multietničkog karavana. Verujem da ćete nastaviti da se zalažete za multietničko Kosovo, pomirenje i integraciju srpske zajednice.

Želeo bih da predložim sledeće konkretne akcije koje bi Srpska pravoslavna crkva mogla da preduzme kako bi olakšala pomirenje i integraciju:

- Organizovati i podržavati međuverške dijaloge i događaje u cilju promovisanja razumevanja i poštovanja između različitih verskih zajednica.
- Obezbediti obrazovne resurse i obuku verskim vođama i članovima zajednice o temama kao što su rešavanje sukoba, ljudska prava i interkulturalna komunikacija.
- Podržati inicijative koje promovišu društvenu koheziju i građansko učešće među svim etničkim grupama na Kosovu.
- Govoriti protiv diskriminacije, govora mržnje i nasilja prema bilo kojoj zajednici.
- Podsticati učešće mladih u naporima za izgradnju mira i pomirenje.

Preduzimajući ove korake, Srpska pravoslavna crkva može da ima vitalnu ulogu u negovanju kulture mira i tolerancije na Kosovu. Vaš doprinos u ovom pogledu je od suštinskog značaja.

Hvala Vam na vašem Vremenu i pažnji.

S poštovanjem,

Dr Robert Muharremi

Dušan Radaković, izvršni direktor
Centar za zastupanje demokratske kulture (ACDC)
Severna Mitrovica, Kosovo

Vaše preosveštenstvo, Vladiko Teodosije,

Moje ime je Dušan Radaković i ja sam izvršni direktor Centra za zastupanje demokratske kulture (ACDC). Rođen sam 1984. godine u Mitrovici i duboko sam posvećen negovanju međuetničkog dijaloga i saradnje od kraja sukoba na Kosovu. Tokom godina, učestvovao sam u brojnim multietničkim inicijativama, radeći zajedno sa raznim međunarodnim organizacijama na promovisanju mira i razumevanja među različitim zajednicama.

Sa diplomom magistra prava i velikim iskustvom u civilnom društvu, uključujući uloge u medijima i upravljanju projektima, posvetio sam svoju karijeru zalaganju za demokratske vrednosti i ljudska prava. Svrha ovog pisma je da podelim moja lična očekivanja i želje u vezi sa unapređenjem multietničke kohabitacije na Kosovu, kao deo Multietničkog karavana za mir i kohabitaciju.

Kao duhovni vođa Srpske pravoslavne crkve u Eparhiji prizrensko-raškoj, Vaše vođstvo je suštinski važno za promovisanje mira i pomirenja među vernicima. Nadam se da ćete ohrabrivati inicijative koje okupljaju ljude iz različitih etničkih grupa, negujući duh razumevanja i međusobnog poštovanja.

Moja želja je budućnost u kojoj je Srpska pravoslavna crkva na Kosovu viđena kao most između zajednica, koja podstiče dijalog i saradnju. Zamišljam budućnost u kojoj crkve nisu samo bogomolje, već i centri za kulturnu razmenu i izgradnju zajednice preko etničkih linija.

S poštovanjem Vas pozivam da nastavite da vodite dajući primer, ohrabrujući svoje sveštenstvo i pastvu da se uključe u međuetnički dijalog, da podržavaju mirovne inicijative i da se zalažu za politike koje promovišu jednakost i pravdu za sve etničke grupe.

Ovo pismo zaključujem sa nadom za budućnost u kojoj će Srpska pravoslavna crkva i njeni čelnici biti na čelu izgradnje harmoničnog i multietničkog društva na Kosovu. Uveren sam da uz Vaše vođstvo možemo da ostvarimo značajan napredak ka ovom plemenitom cilju.

Srdačan pozdrav,

Dušan Radaković

Ilir Deda, Aktivista civilnog društva
Priština, Kosovo

Vaše preosveštenstvo, uvaženi Vladiko Teodosije,

Bio sam angažovan i uključen u ključna pitanja za Kosovo i zapadni Balkan više od dve decenije u različitim ulogama, uključujući očuvanje i unapređenje različitosti, multietničnosti i multikonfesionalnosti na Kosovu.

Svrha ovog pisma u ovim teškim vremenima jeste da istraži mogućnosti za proširenje Vašeg učešća i Eparhije raško-prizrenske u traženju puteva za promovisanje multietničke i multireligijske kohabitacije na Kosovu. Čvrsto verujem da je ovo posebno važno u ovom trenutku kada su populistički i isključivi stavovi sve prisutniji.

Međuverska harmonija mora da bude očuvana i dalje unapređena. Srpska pravoslavna crkva, kao veoma stara institucija na Kosovu, igra veoma važnu ulogu u očuvanju i promovisanju ove vrednosti. Verujem da postoji nekoliko kratkoročnih i dugoročnih gestova koji se mogu uzeti od Vas i uspostaviti ih u praksi. Nekoliko proizilazi iz prošlih praksi.

U prošlosti, postojala je praksa da su verski poglavari jedni drugima javno čestitali najvažnije verske praznike. Ponovno uvođenje ove prakse, iako simbolično, predstavljalo bi početni korak ka unapređenju međuverskog poštovanja u našoj zemlji. To bi značilo poštovanje najvažnijih verskih praznika za pripadnike islamske, katoličke i protestantske zajednice.

Međuverski dijalog i veće razumevanje je moderan oblik koji ima za cilj da unapredi kohabitaciju i međuversku harmoniju. Iako živimo u vremenima kada se harmonija ne ceni, smatram da je pravo vreme da razmislimo o uspostavljanju međuverskog dijaloga na lokalnom opštinskom nivou i da krenemo sa stvaranjem kulture mira. Ovaj forum bi unapredio međusobno razumevanje između lokalnih verskih vođa, uključujući i razumevanje sa lokalnim opštinskim vlastima. Takođe bi služio kao forum za diskusiju i rešavanje odgovarajućih potreba svake od verskih zajednica.

Blagostanje i prosperitet Srpske pravoslavne crkve i srpskog naroda na Kosovu usko je povezano sa blagostanjem i prosperitetom svih ljudi i verskih institucija na Kosovu. U vremenu kada politički lideri promovišu isključive stavove, ostaje na pojedincima dobre volje da rade na univerzalnim vrednostima mira, kohabitacije, međusobnog razumevanja i multietničnosti.

S iskrenim poštovanjem,

Ilir Deda

Senad Šabović, viši savetnik
Evropski institut za mir
Brisel – Priština

Preosvećeni Vladiko Teodosije, Vaše preosveštenstvo,

Moje ime je Senad Šabović i pišem Vam kao neko ko podržava projekat *Multietnički karavan za mir i kohabitaciju*, koji vode NVO KIPRED i AKTIV. Radim kao viši savetnik u Evropskom institutu za mir, sa primarnim fokusom na podršku dijalogu koji se vodi uz podršku EU i generalno procesu normalizacije. Moja organizacija je deo koalicije civilnog društva, koja se zove Kosovska građanska alternativa (KGA), koja nastoji da pruži opipljiv doprinos u ovoj oblasti.

Možda me se sećate iz vremena mog rada u Misiji OEBS-a na Kosovu, gde sam vodio političku kancelariju i učestvovao na brojnim sastancima sa Vama, od bilateralnih do onih koji se odnose na Savet za implementaciju i praćenje i međuverški dijalog. Tokom tih godina i do danas, bio sam potpuno impresioniran Vašim vođstvom, Vašim sastavom i Vašom komunikacijom sa spoljnim okruženjem Vaše Crkve, u rasponu od međunarodne zajednice do kosovskih institucija i sveštenstva i sledbenika drugih vera. Vaš mandat kao Episkopa raško-prizrenskog je bio jedinstvena prilika za unapređenje odnosa u celini i nadam se da će njegov puni potencijal biti realizovan u narednom periodu uprkos očiglednim izazovima.

U skladu sa pristupom projekta, ovo pismo mi omogućava da izrazim svoja očekivanja od Vas u pogledu multietničnosti i kohabitacije. U našem pristupu, vođeni smo principima multietničkog društva koji su čvrsto ugrađeni u pravni i ustavni sistem Kosova. Oni takođe nastavljaju da budu ključno očekivanje međunarodne zajednice i primarni su mehanizam za dobrobit nevećinskih zajednica na Kosovu, posebno srpske zajednice. Iskreno se nadamo da ćemo videti ove principe u verskom životu na Kosovu. Dosta posla je urađeno na tom planu, ali bi trebalo da se to dodatno učvrsti i proširi, posebno u ovom trenutku pojačanih tenzija i zaustavljene normalizacije. Tokom godina, aktivno učešće Vaše Crkve u različitim aktivnostima međuverškog dijaloga i raznim drugim oblicima doprinosa mirnoj kohabitaciji svakako je ostavilo svoj trag.

Kolege iz projekta i ja želimo da Vas ohrabrimo da proširite ove inicijative i date nekoliko sugestija u vezi sa tim. Odista razumem jedinstvenu poziciju Srpske pravoslavne crkve (SPC) na Kosovu i osetljivost koja dolazi sa ovim stavom. Ipak, Vaš aktivni doprinos jačanju osećaja multietničnosti i tolerancije – kao što je zaista bio slučaj – stvorio bi značajnu dodatnu vrednost. Stoga, bilo u smislu reagovanja na pozitivne eksterne inicijative ili pokretanja sopstvenih, svaka prilika bi trebalo da bude iskorišćena da se istakne multietničnost kao vrednost. Možda postoje neki među kosovskim akterima koji oblikuju drugačiju atmosferu, onu koja odstupa od principa multietničnosti, ali još uvek ima mnogo onih koji u verskom, političkom, medijskom i civilnom društvu na Kosovu ostaju istinski posvećeni. U to smo se uverili kroz naše sastanke u Prištini sa gradonačelnikom, katoličkim biskupom i glavnim imamom Islamske zajednice. Na primer, saznali smo da postoji program gostovanja između Vaše Crkve i Islamske zajednice (Bogoslovija i Medresa), što je bilo zaista lepo za čuti. Poboljšanje programa kao što je ovaj bilo bi korisno. Ovo bi takođe moglo da uključi zajednička saopštenja za štampu, sadržaj društvenih mreža ili zajedničke posete sa različitim verskim ili institucionalnim vođama centrima i sajtovim za zajednice. Isticanje poruka Vaše vere o toleranciji i poštovanju, onako kako je prikladno u Vašim angažmanima sa vernicima takođe bi bio efikasan način da se doprinese.

Konkretnije rečeno, takođe sam predložio drugim verskim predstavnicima čije je sedište u Prištini da se formira savet koji bi činili lideri različitih vera na Kosovu, koji bi koordinirao i savetovao kosovske institucije i međunarodne donatore u pogledu zaštite i rehabilitacije ugroženih verskih objekata širom Kosova. Vi i Vaša Crkva biste možda takođe želeli da razmislite o pokretanju ovog

poduhvata. Ovo ne samo da bi poboljšalo fizičko blagostanje ovih lokacija, već bi i kontinuirano potvrđivalo poruku tolerancije i poštovanja, što je sastavni deo Vere.

Budite uvereni, Vaše preosveštenstvo, da će moje kolege iz Evropskog instituta za mir, iz ovog projekta, kao i iz pomenute koalicije KGA, biti više nego voljne da pruže opipljivu podršku Vama i Vašim kolegama verskim vođama u vezi sa sprovođenjem predloga koji su ovde izneti.

S velikim poštovanjem i uvažavanjem,

Senad Šabović

**Ramadan Ilazi, šef istraživanja
Kosovski centar za bezbednosne studije
Priština, Kosovo**

Preosvećeni Vladiko Teodosije,

Moje ime je Ramadan Ilazi i ja sam trenutno glavni istraživač pri Kosovskom centru za bezbednosne studije (KCBS). Imam iskustvo iz oblasti mirovnih studija, magistrirao sam na Univerzitetu Sent Endruz i doktorirao na Univerzitetu grada Dablina (DCU), a posvetio sam svoju karijeru promovisanju Kosova kao demokratskog i raznolikog društva. Moj profesionalni put uključuje i uloge aktiviste, rukovodioca organizacije i bio sam zamenik ministra za evropske integracije.

Ustav Kosova ima viziju budućnosti u kojoj je naša zemlja slobodna, demokratska i miroljubiva, i predstavlja dom za sve svoje građane. Ova vizija je od suštinskog značaja za naš zajednički cilj da jednoga dana postanemo deo Evropske unije, i naša je kolektivna odgovornost da ovu viziju i ostvarimo.

Srpska pravoslavna crkva na Kosovu igra značajnu ulogu u promovisanju mira, tolerancije i međuetničke saradnje. Vaše vođstvo može da inspiriše napore koji naglašavaju međusobno poštovanje, i u tom kontekstu, želeo bih da predložim dve ideje, koje nisu nove, za dalje unapređenje međuetničkog razumevanja i saradnje na Kosovu.

Prvo, pozivam Vas da javno podržite i zastupate napore i aktivnosti koje organizuju organizacije civilnog društva sa Kosova i iz Srbije, a koje okupljaju ljude i pružaju platformu za dijalog i saradnju, posebno među mladima. U trenutnoj političkoj klimi između Kosova i Srbije, od ključnog je značaja imati glasove iz Srpske pravoslavne crkve na Kosovu koji podržavaju lidere civilnog društva i aktivnosti koje promovišu pomirenje i normalizaciju odnosa između dve zemlje. Posebno sam zabrinut zbog rastućeg trenda etno-političke radikalizacije, posebno među mladima na Kosovu i u Srbiji, koji nisu previše podržavajući kad su u pitanju napori vezani za pomirenje.

Kao drugo, ohrabrujem Vas da preuzmete proaktivnu ulogu u promovisanju međuverskog dijaloga. Važno je za građane Kosova da vide više primera gde se Vi i drugi verski lideri sastaju i šalju zajedničke poruke svim građanima Kosova. Takođe bih želeo da Vas ohrabrim da istražite dalju saradnju sa drugim verskim vođama, kao što su oni iz Islamske zajednice na Kosovu, Katoličke zajednice, Protestantske crkve i drugih. Hitno moramo da vas sve češće viđamo zajedno, upućujući poruke tolerancije i saradnje.

Hvala Vam na Vašoj pažnji u vezi sa ovim pitanjima.

Iskreno
Ramadan Ilazi

Vaš,

**Dimitrije Obrenović, koordinator projekta
NVO Aktiv**

Preosvećeni Vladiko Teodosije,

Moje ime je Dimitrije Obrenović, ja sam aktivista za ljudska prava i živim u Severnoj Mitrovici. Duboko sam posvećen naporima za pomirenje između kosovskih Srba i kosovskih Albanaca. Pišem Vam kao deo Multietničkog karavana za mir i kohabitaciju, kako bih podelio sa Vama svoja očekivanja i želje u vezi sa multietničkom kohabitacijom na Kosovu

Težim jednakim ljudskim pravima i negovanju međureligijske saradnje, čvrsto verujući da je dalja saradnja neophodna za bolju budućnost.

Vaše vođstvo unutar Pravoslavne crkve na Kosovu Vas stavlja u jedinstvenu poziciju da promovirate međuetnički sklad. Podsticanje dijaloga i saradnje između različitih verskih i etničkih grupa može da značajno unapredi jedinstvo u našim zajednicama. Pozivam Vas da podržite programe za zajednice, kao i zajedničke projekte usluga koji okupljaju ljude iz različitih sredina. Vaše propovedi i javna obraćanja mogu da naglase važnost jedinstva, tolerancije i poštovanja za sve.

Gledajući ka budućnosti, zamišljam Kosovo u kome je multietnička kohabitacija realnost. Redovni međuverški sastanci i interkulturalne inicijative mogu da podstaknu dijalog i saradnju.

Da zaključim, ohrabrujem Vas da nastavite sa svojim naporima u izgradnji mirne i inkluzivne zajednice. Vaše vođstvo može da inspiriše druge da stvore budućnost u kojoj će se svi osećati na Kosovu kao kod kuće.

Hvala Vam na Vašem vremenu i pažnji.

Iskreno Vaš,

Dimitrije Obrenović

**Mentor Agani, viši istraživač
Kosovski institut za istraživanje i razvoj politike
Priština, Kosovo**

Vaše preosveštenstvo, Vladiko Teodosije,

Moje ime je Mentor Agani, i ja sam viši istraživač u KIPRED-u, Kosovskom institutu za istraživanje i razvoj politike, kao i predavač na koledžu Dardania u Prištini. U periodu od 2003 do 2016. godine, bio sam i predavač na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Prištini. Pišem Vam ovo pismo sa namerom da izrazim neka svoja očekivanja i želje u pogledu međuetničke kohabitacije na Kosovu.

Pišem Vam sa dubokim poštovanjem prema Vašem postojanom rukovođenju i duhovnom vođstvu koje pružate pravoslavnim vernicima na Kosovu. U ovim vremenima koja su i izazov i prilika, obraćam se Vama sa iskrenom željom da razgovaramo o budućnosti multietničke kohabitacije u našem regionu – budućnosti za koju verujem da može biti u velikoj meri oblikovana Vašim uticajem i mudrošću.

Kao neko ko je svoj život posvetio negovanju mira i razumevanja, veoma sam svestan ključne uloge koju Crkva igra u našem društvu. Eparhija raško-prizrenska, sa svojim dubokim istorijskim korenima i duhovnim značajem, zauzima jedinstvenu poziciju u promovisanju pomirenja i saradnje među različitim zajednicama.

Istorija Kosova je složena, a rane prošlosti još uvek odjekuju u mnogim srcima, uključujući i moje. Međutim, čvrsto verujem da kroz saosećanje, dijalog i zajedničku posvećenost našem zajedničkom čovečanstvu, možemo da prevaziđemo ove podele i da izgradimo društvo u kome svaki pojedinac, bez obzira na etničku ili versku pripadnost, može da živi u miru i dostojanstvu.

Nadam se da možemo da radimo zajedno na ostvarenju ove vizije. Uveren sam da Vaše vođstvo može da inspiriše pozitivne promene i da Crkva može da služi kao most između zajednica. Vidim nekoliko oblasti na koje bismo mogli da fokusiramo naše napore:

Podsticanje međuveruskog i međuetničkog dijaloga: Dijalog je prvi korak ka razumevanju i pomirenju. Omogućujući razgovore između lidera i pripadnika različitih etničkih i verskih zajednica, možemo da počnemo da rušimo barijere koje nas dele. Vaš glas, kao poštovanog duhovnog vođe, može da da značajnu težinu ovim naporima.

Promovisanje zajedničkih vrednosti saosećanja i mira: Učenja Crkve naglašavaju ljubav, praštanje i mir — vrednosti koje su univerzalne i koje mogu da ujedine ljude iz svih sfera života. Kroz isticanje ovim zajedničkih vrednosti, možemo da negujemo osećaj zajedničke svrhe i međusobnog poštovanja među raznolikim stanovnicima Kosova.

Podrška angažovanju mladih u izgradnji mira: Mladi su budućnost našeg društva i od ključnog je značaja da budu uključeni u ove napore. Podstičući mlade da učestvuju u inicijativama koje promovišu razumevanje i saradnju, možemo da im pomognemo da izgrade budućnost u kojoj se greške iz prošlosti neće ponavljati. Omladinski programi Crkve mogu igrati vitalnu ulogu u tom pogledu.

Saradnja na projektima za zajednice: Praktične akcije govore više od reči. Radeći zajedno na projektima za zajednice koji su od koristi svim stanovnicima, bez obzira na njihovo poreklo, možemo da pokažemo snagu jedinstva i saradnje. Bilo kroz dobrotvorne inicijative, obrazovne programe ili kulturne događaje, postoji mnogo načina na koje možemo napraviti opipljivu razliku.

Vaše preosveštenstvo, želim da Vas uverim da smo u potpunosti posvećeni podršci ovim naporima. Spremni smo da sarađujemo sa Vama i Crkvom kako bismo pomogli u stvaranju inkluzivnijeg i mirnijeg Kosova. Imajte na umu da imate našu nepokolebljivu podršku u ovim nastojanjima.

Hvala Vam na izdvojenom vremenu i što ste razmotrili moja razmišljanja. Radujemo se mogućnosti saradnje sa vama kako bismo postigli ove važne ciljeve.

S poštovanjem,

Mentor Agani

Zoran Savič, koordinator projekta
NVO AKTIV
Severna Mitrovica, Kosovo

Poštovani Vladiko Teodosije,

Zovem se Zoran Savić i koordinator sam projekta u nevladinoj organizaciji Aktiv iz Severne Mitrovice. Iako sam rođen u Puli, u Hrvatskoj, zapravo živim u Mitrovici već 30 godina i aktivno sam uključen u društveni život na Kosovu, kako kroz rad, tako i kroz kulturni život, imajući u vidu da sam i muzičar, a učestvovao sam i u raznim međuetničkim projektima sa muzičarima albanske nacionalnosti.

Istovremeno, dugi niz godina sam radio kao novinar na Kosovo Sever – KoSSev portalu, i kroz ovaj posao sam se još više upoznao sa političkom, bezbednosnom i verskom situacijom na Kosovu.

Srpska pravoslavna crkva je uvek bila kamen temeljac za srpsku zajednicu na Kosovu, pružajući duhovno usmeravanje i podršku. Vaše vođstvo u eparhiji stavlja vas u ključnu ulogu u negovanju međuetničke harmonije. Podsticanje dijaloga i saradnje između različitih verskih i etničkih grupa može da značajno unapredi jedinstvo i međusobno razumevanje u našim zajednicama. Pozivam Vas da podržite programe za zajednice i zajedničke projekte usluga koji okupljaju ljude iz različitih sredina. Vaše propovedi i javna obraćanja bi trebalo da nastave da naglašavaju važnost jedinstva, tolerancije i poštovanja svih.

Gledajući ka budućnosti, zamišljam Kosovo gde će multietnička kohabitacija i verska tolerancija biti prihvaćene. Redovni međuverski sastanci i interkulturalne inicijative mogu podstaći dijalog i saradnju.

Zamišljam zajednice u kojima su verske razlike prigrljene kao snage, a ne kao izvor podela. U tom cilju, mogli biste da se fokusirate na kreiranje održivih programa koji vrše edukaciju o verskoj raznolikosti i toleranciji, podržavaju zajedničke projekte za zajednice i osiguravaju jednaku zastupljenost svih verskih grupa u lokalnoj upravi.

Zaključujem ovo pismo sa puno nade, zamišljajući budućnost u kojoj će naši udruženi naponi da neguju istinski harmonično i multietničko društvo na Kosovu. Siguran sam da uz našu zajedničku posvećenost možemo da postignemo izuzetan napredak ka ovom vrednom cilju.

Hvala vam na vašem vremenu i pažnji.

Zoran Savić

Pisma Želja i Očekivanja

Leonora Kryeziu, Jovana Radosavljević, Robert Muharremi, Dušan Radaković, Ilir Deda, Senad Sabović, Ramadan Ilazi, Dimitrije Obrenović, Mentor Agani dhe Zoran Savić

Imam Xheladin ef. Fazliu

Avgust 2024

Leonora Kryeziu, izvršni direktor
Prištinski institut za političke studije
Priština, Kosovo

Poštovani Imame Xheladine Fazliu,

Moje ime je Leonora Kryeziu i obraćam Vam se u okviru Multietničkog karavana za mir i kohabitaciju, projekta koji su pokrenule nevladine organizacije KIPRED i AKTIV. Ja sam osnivačica i izvršna direktorka Prištinskog instituta za političke studije (PIPS), ekspertske organizacije (think-tank) sa sedištem u Prištini, koji je osnovan pre 22 godine pod pokroviteljstvom Saveta Evrope. Naša misija je da promoviramo novu političku kulturu na Kosovu, ukorenjenu u osnovnim vrednostima našeg ustava: slobodi, demokratiji i miru, i Kosovo kao domovinu za sve svoje građane. Tokom protekle dve decenije, posvetila sam svoju karijeru unapređenju ovih demokratskih principa i negovanju društvene kohezije širom Kosova. Međutim, naši napori se sve više osporavaju produblivanjem etničkih podjela, naglašavajući hitnu potrebu za većim građanskim angažmanom i proaktivnijim pristupom rešavanju ovih pitanja. U svetlu ovih izazova, pridružila sam se Karavanu i još jednoj koaliciji civilnog društva, Kosovskoj građanskoj alternativi (KGA), a obe imaju za cilj da daju opipljiv doprinos unapređenju mira i međuetničke saradnje.

Ja sam zamoljena, kao članica Karavana, da u ovom pismu iskažem svoje želje i očekivanja u vezi sa promocijom mira i harmonične etničke kohabitacije na Kosovu.

Verujem u transformativnu moć dijaloga i empatije za premošćavanje podela i izgradnju inkluzivnijeg i mirnijeg društva. Stoga, moja je iskrena želja da vidim porast otvorenog i konstruktivnog dijaloga između različitih etničkih i verskih zajednica. Takvi bi razgovori trebalo da budu ukorenjeni u istinskoj želji da razumemo perspektivu, iskustva i težnje jedni drugih.

Duboko cenim ulogu koju verske vođe igraju u promovisanju jedinstva i međusobnog razumevanja među različitim etničkim i verskim grupama. Kao moralni i etički vođa, Vi možete da pružite smernice koje naglašavaju vrednosti kao što su mir, praštanje i međusobno poštovanje, oblikujući na taj način stavove i ponašanja kako vernika tako i šire zajednice.

Stoga Vas pozivam da prihvatite naše napore i, u Vašoj ulozi, da prenesete poruke tolerancije i mira, ohrabrujući svoje sledbenike da prihvate ove vrednosti kao ključne za naš suživot.

Konačno, obrazovanjem zajednice i inspirisanjem mlađe generacije o važnosti suživota i poštovanja različitosti, Vi možete da igrate vitalnu ulogu u oblikovanju harmoničnijeg i inkluzivnijeg društva.

U tom kontekstu, nadam se Vašem uvaženom usmeravanju i vođstvu u zagovaranju ovih inicijativa. Vaš moralni autoritet i posvećenost miru mogu da posluže kao svetionik inspiracije za druge da ih slede.

Uverena sam da uz Vaše cenjeno vođstvo i naše kolektivne napore, možemo da napravimo značajne korake ka mirnijem i kohezivnijem društvu.

S poštovanjem,

Leonora Kryeziu

Jovana Radosavljević, izvršni direktor
Nova društvena inicijativa
Severna Mitrovica, Kosovo

Poštovani imame Fazliu,

Nadam se da će vas ovo pismo naći u dobrom zdravlju i miru. Zovem se Jovana Radosavljević, ja sam aktivistkinja civilnog društva kosovskih Srba iz Severne Mitrovice i posvećena sam promovisanju pomirenja između kosovskih Srba i kosovskih Albanaca. Pišem vam kao deo Multietničkog karavana za mir i kohabitaciju da podelim sa Vama svoja očekivanja i nade za negovanje multietničke kohabitacije na Kosovu.

Vaša uloga imama je od vitalnog značaja za usmeravanje zajednice ka razumevanju, toleranciji i međusobnom poštovanju. **Verujem da Vaše voštvo može da u velikoj meri doprinese premošćivanju podela i negovanju mirnih odnosa između različitih etničkih grupa na Kosovu.** Kroz promovisanje dijaloga, poštovanja i saradnje, možemo da stvorimo okruženje u kojem će se svi osećati bezbedno i cenjeno.

Važno je da čuvamo našu kulturnu i versku raznolikost, dok se istovremeno staramo o tome da se identitet svakog pojedinca poštuje i čuva. Podstičem Vas da podržite inicijative koje okupljaju ljude iz različitih sredina, podstičući zajedničke projekte za zajednice, međukulturnu razmenu i dijaloge koji naglašavaju naše zajedničke vrednosti. Vaše propovedi i javne poruke mogu da dodatno istaknu važnost jedinstva, tolerancije i poštovanja za sve, bez obzira na etničke ili verske razlike.

Gledajući ka budućnosti, moja vizija je Kosovo gde je multietnička kohabitacija realnost koju svi prihvataju. **Nadam se da ću videti kontinuirane napore za izgradnju razumevanja i saradnje među zajednicama, sa programima koji slave našu različitost i zajedničku ljudskost.** Redovni međuverški sastanci i kulturne inicijative mogu da pomognu da se podstakne osećaj jedinstva i zajedničke svrhe. U zaključku, s poštovanjem Vas pozivam da nastavite sa svojim naporima u izgradnji mirne i inkluzivne zajednice. **Vaše vodstvo može da inspiriše druge da rade u pravcu budućnosti, u kojoj će se svi ljudi na Kosovu, bez obzira na poreklo, osećati bezbedno, poštovano i kao kod kuće.**

S iskrenim poštovanjem,

Jovana Radosavljević

Dr Robert Muharremi
Fred C. Cuni Centar za studije mira i sukoba
Rochester Institute of Technology na Kosovu

Poštovani imame Xheladin Fazliu,

Zovem se Robert Muharremi i ja sam direktor Centra za studije mira i sukoba pri RIT Kosovu. Pišem Vam da izrazim snažnu podršku Multietničkom karavanu za mir i kohabitaciju, projektu koji su pokrenule nevladine organizacije KIPRED i AKTIV. Takođe želim da izrazim svoju snažnu podršku Vašim naporima da promovirate pomirenje i integraciju među različitim verskim i etničkim zajednicama na Kosovu.

Vaša uloga, kao poštovanog verskog vođe u muslimanskoj zajednici, u negovanju mirnog i inkluzivnog društva je neprocenjiva. Verujem da promovisanjem međuveruskog dijaloga i tolerancije možete da značajno doprinesete sveukupnoj stabilnosti i napretku Kosova, a Vaš doprinos može da napravi značajnu razliku.

Želeo bih da Vas ohrabrim da nastavite sa svojim naporima da promovirate međuveruski dijalog i razumevanje, govorite protiv diskriminacije, govora mržnje i nasilja prema bilo kojoj zajednici, bez obzira na njihova verska uverenja, da podržavate inicijative koje promovišu društvenu koheziju i građansko učešće među svim etničkim i verskih grupama na Kosovu, i ohrabrujete uključivanje mladih u napore za izgradnju mira i pomirenje.

Konkretne aktivnosti koje bi mogle da budu preduzete u cilju podrške međuveruskom dijalogu i toleranciji uključuju:

- Organizovanje zajedničkih verskih ceremonija radi promovisanja jedinstva i razumevanja.
- Kreiranje edukativnih materijala koji naglašavaju zajedničke vrednosti i zajedničku istoriju različitih verskih zajednica.
- Uspostavljanje i podrška forumima za međuveruski dijalog kako bi se obezbedila platforma za otvorenu i uvažavajuću diskusiju.
- Podrška inicijativama za zajednice koje promovišu međuverusku saradnju i saradnju.

Preduzimajući ove korake, i kroz vođstvo ličnim primerom, možete da pomognete da se stvori harmoničnije i inkluzivnije društvo za sve građane Kosova.

Hvala Vam na Vašem vremenu i pažnji.

S poštovanjem,

Dr Robert Muharremi

Dušan Radaković, izvršni direktor
Centar za zastupanje demokratske kulture (ACDC)
Severna Mitrovica, Kosovo

Poštovani imame Xheladine (Xheladin) Fazliu,

Zovem se Dušan Radaković i ja sam izvršni direktor Centra za zastupanje demokratske kulture (ACDC). Rođen sam 1984. godine u Mitrovici, i duboko sam posvećen negovanju međuetničkog dijaloga i saradnje od kraja sukoba na Kosovu. Tokom godina, učestvovao sam u brojnim multietničkim inicijativama, radeći zajedno sa raznim međunarodnim organizacijama na promovisanju mira i razumevanja među različitim zajednicama.

Sa diplomom magistra prava i velikim iskustvom u civilnom društvu, uključujući uloge u upravljanju medijima i projektima, posvetio sam svoju karijeru zalaganju za demokratske vrednosti i ljudska prava. Svrha ovog pisma je da podelim moja lična očekivanja i želje u vezi sa unapređenjem multietničke kohabitacije na Kosovu, kao deo Multietničkog karavana za mir i kohabitaciju.

Vaš uticaj, kao poštovanog vođe i sastavnog dela Islamske zajednice Kosova, je ključan u promovisanju jedinstva i društvene harmonije. Vaš rad kroz „Bereketi“, posebno u podršci ugroženim porodicama, odražava duboku posvećenost društvenoj solidarnosti. Nadam se da ću videti Vaše kontinuirano vođstvo u inicijativama koje okupljaju pripadnike različitih vera i etničkih grupa, negujući duh međusobnog poštovanja i razumevanja.

Moja želja je za budućnost u kojoj Islamska zajednica, pod Vašim vođstvom, igra ključnu ulogu u promovisanju multietničke kohabitacije na Kosovu. Zamišljam džamije i islamske organizacije ne samo kao bogomolje, već i kao središta za angažovanje zajednice koja prevazilazi etničke granice.

Pozivam Vas, s poštovanjem, da nastavite da vodite napore za izgradnju mirne i inkluzivne zajednice podsticanjem međuetničkog dijaloga, podržavanjem inicijativa koje promovišu razumevanje i zalaganjem za jednake mogućnosti za sve etničke grupe.

Završavam ovo pismo sa optimizmom, uveren da će Vaše vođstvo da doprinese u značajnoj meri stvaranju harmoničnog multietničkog društva na Kosovu. Radujem se našim zajedničkim naporima u unapređenju ovog plemenitog cilja.

Srdačan pozdrav,

Dušan Radaković

**Ilir Deda, Aktivista civilnog društva
Priština, Kosovo**

Poštovani imame Fazliu,

Bio sam angažovan i uključen u ključna pitanja za Kosovo i zapadni Balkan više od dve decenije u različitim ulogama, uključujući očuvanje i unapređenje različitosti u našoj zemlji.

Svrha ovog pisma je da istraži mogućnosti da proširite svoj angažman u promovisanju multietničke i multireligijske kohabitacije u Gračanici. Ovo je posebno važno sada kada sve više jačaju populistički i isključivi stavovi.

Međuveraska harmonija je bila suštinska vrednost naše nacije, a Islamska zajednica Kosova ima centralnu ulogu u očuvanju i promovisanju ove vrednosti. Verujem da postoji nekoliko kratkoročnih i dugoročnih gestova koji se mogu uzeti od Vas i uspostaviti ih u praksi. Nekoliko proizilazi iz prošlih praksi.

U prošlosti je postojala praksa da su verski poglavari jedni drugima javno čestitali najvažnije verske praznike. Ponovno uvođenje ove prakse, iako simbolično, bio bi početni korak ka unapređenju međuveraskog poštovanja u našoj zemlji. To bi značilo poštovanje najvažnijih verskih praznika za pripadnike katoličke, protestantske i pravoslavne zajednice.

Međuverški dijalog i veće razumevanje su moderan oblik, koji ima za cilj da unapredi kohabitaciju i međuverški sklad. Iako živimo u vremenima kada se harmonija ne ceni, verujem da Kosovo, s obzirom na svoju jedinstvenu istoriju, može da uspostavi međuverški dijalog na lokalnom opštinskom nivou, da započne stvaranje kulture mira. Ovaj forum bi unapredio međusobno razumevanje među lokalnim verskim vođama, uključujući i razumevanje sa lokalnim opštinskim vlastima. Takođe bi služio kao forum za diskusiju i adresiranje odgovarajućih potreba svake od verskih zajednica.

Kosovo će biti uspešno samo ukoliko sačuva svoj multietnički karakter, a Islamska zajednica Kosova ima ključnu ulogu u očuvanju i unapređenju ovog karaktera naše države.

Snažno verujem da je Vaše vođstvo od presudnog značaja za ovu tačku razvoja naše zemlje, i izražavam nadu da ćete razmotriti predložene akcije.

S iskrenim poštovanjem,

Ilir Deda

Senad Šabović, viši savetnik
Evropski institut za mir
Brisel – Priština

Uvaženi imame Fazliu,

Moje ime je Senad Šabović i pišem Vam kao neko ko podržava projekat *Multietnički karavan za mir i kohabitaciju*, koji vode NVO KIPRED i AKTIV. Radim kao viši savetnik u Evropskom institutu za mir, sa primarnim fokusom na podršku dijalogu koji se vodi uz podršku EU i generalno procesu normalizacije. Moja organizacija je deo koalicije civilnog društva, koja se zove Kosovska građanska alternativa (KGA), koja nastoji da pruži opipljiv doprinos u ovoj oblasti

Cilj ovog pisma je da mi omogući da izrazim svoja očekivanja od Vas u vezi sa multietničnošću i suživotom. Kao što znamo, Republika Kosovo je definisana kao multietnička država svih njenih građana i zajednica. Ovi principi su čvrsto ugrađeni u ustavni i pravni sistem Kosova. Oni nastavljaju da budu i ključno očekivanje naših međunarodnih partnera i organizacionog sistema evroatlantske zajednice, kojoj težimo. Kao takvi, principi multietničnosti, razumevanja i mirne kohabitacije trebalo bi da se u potpunosti odraze na verski život naše zemlje. Dosta posla je urađeno na tom planu, ali bi trebalo da se to dodatno učvrsti i proširi, posebno u ovom trenutku pojačanih tenzija i zaustavljene normalizacije. Tokom godina, primetio sam sa velikim poštovanjem doprinose Islamske zajednice Kosova u kontekstu različitih okvira međuveruskog dijaloga i različitih inicijativa međuveruske praktične saradnje.

Kolege sa projekta i ja želimo da Vas ohrabrimo da proširite ove inicijative i da Vam ponudimo nekoliko predloga u vezi sa tim. Ovo bi bilo posebno važno u multietničkoj opštini Gračanica, čije je stvaranje samo po sebi proizvod ustavne multietničnosti Kosova. Uopšteno govoreći, korišćenje mogućnosti da se istakne multietničnost kao vrednost je izuzetno korisno. Ovo može da uključi zajednička saopštenja za javnost, sadržaj na društvenim mrežama ili zajedničke posete sa različitim verskim ili institucionalnim vođama centrima i sajtovima za zajednice. Omogućavanje uključivanja poštovanja verske i etničke raznolikosti u propovedi džume, kao što sam siguran da se već dešava, takođe bi bio efikasan način da za doprinos. Konkretnije rečeno, u nekim od mojih prethodnih pisama sam predložio uspostavljanje multikonfesionalnog saveta koji bi koordinirao i savetovao državu i međunarodne donatore u pogledu zaštite i rehabilitacije ugroženih verskih objekata širom Kosova. Vaša opština bi mogla da bude idealno mesto za pilotiranje ovog projekta koji bi potom mogao da se razvije na celom Kosovu. Ovo ne samo da bi poboljšalo fizičko blagostanje ovih lokacija, već bi u kontinuitetu reafirmisalo poruku mira, koja je tako čvrsto ugrađena u muslimansku veru, kako na Kosovu tako i širom sveta.

Budite uvereni, časni imame, da će moje kolege iz Evropskog instituta za mir, sa ovog projekta, kao i iz pomenute koalicije KGA, biti više nego voljni da Vam pruže opipljivu podršku u sprovođenju ovih sugestija.

S velikim poštovanjem i uvažavanjem,

Senad Šabović

Ramadan Ilazi, šef istraživanja
Kosovski centar za bezbednosne studije
Priština, Kosovo

Poštovani imame Xheladin Fazliu,

Moje ime je Ramadan Ilazi i ja sam trenutno glavni istraživač pri Kosovskom centru za bezbednosne studije (KCBS). Imam iskustvo iz oblasti mirovnih studija, magistrirao sam na Univerzitetu Sent Endruz i doktorirao na Univerzitetu grada Dablina (DCU), a posvetio sam svoju karijeru promovisanju Kosova kao demokratskog i raznolikog društva. Moj profesionalni put uključuje i uloge aktiviste, rukovodioca organizacije i bio sam zamenik ministra za evropske integracije.

Ustav Kosova ima viziju budućnosti u kojoj je naša zemlja slobodna, demokratska i miroljubiva, i predstavlja dom za sve svoje građane. Ova vizija je od suštinskog značaja za naš zajednički cilj da jednoga dana postanemo deo Evropske unije, i naša je kolektivna odgovornost da ovu viziju i ostvarimo.

Islamska zajednica na Kosovu igra ključnu ulogu u promovisanju mira, tolerancije i međuetničke saradnje. Vaše vođstvo može da inspiriše napore koji naglašavaju uzajamno poštovanje, i u ovom kontekstu, želeo bih da predložim tri ideje za dalje unapređenje međuetničkog razumevanja i saradnje na Kosovu.

Prvo, pozivam Vas da javno podržite i zastupate napore i aktivnosti koje organizuju organizacije civilnog društva sa Kosova i iz Srbije koje okupljaju ljude i pružaju platformu za dijalog i saradnju. U trenutnoj političkoj klimi između Kosova i Srbije, ključno je imati glasove Islamske zajednice na Kosovu koji podržavaju lidere civilnog društva i aktivnosti koje promovišu pomirenje i normalizaciju odnosa između dve zemlje.

Kao drugo, ohrabrujem Vas da preuzmete proaktivnu ulogu u promovisanju međuverskog dijaloga. Važno je za građane Kosova da vide više primera gde se Vi i drugi verski lideri sastaju i šalju zajedničke poruke svim građanima Kosova. Takođe bih želeo da Vas ohrabrim da istražite dalju saradnju sa drugim verskim vođama, kao što su oni iz Srpske pravoslavne crkve, Katoličke zajednice, Protestantske crkve i drugih. Hitno moramo da vas sve češće viđamo zajedno, kako prenosite poruke tolerancije i saradnje.

Treće, ohrabrujem Vas da u džamijama primenite učenja koja podržavaju međuetničku saradnju i razumevanje, kao i toleranciju. Ova učenja mogu da odigraju značajnu ulogu u oblikovanju društva na Kosovu koje bi bilo inkluzivnije i imalo više razumevanja. Na primer, tokom redovnih predavanja petkom, hutbe, ili neka gostujući hatib održi predavanje na temu tolerancije.

Hvala Vam na Vašoj pažnji u vezi sa ovim pitanjima.

Iskreno,
Ramadan Ilazi

Vaš,

**Dimitrije Obrenović, koordinator projekta
NVO Aktiv**

Poštovani imame Xheladin Fazliu,

Zovem se Dimitrije Obrenović, ja sam aktivista sam za ljudska prava i živim u Severnoj Mitrovici. Težim jednakim ljudskim pravima i boljem negovanju međuverške saradnje, čvrsto verujući da dalja saradnja neophodna za bolju budućnost.

Vaša uticajna pozicija u muslimanskoj zajednici može da pomogne u promovisanju poruka mira i jedinstva. Radujem se Vašoj podršci u organizovanju međuverških dijaloga i projekata za pružanje usluga zajednicama koji uključuju različite verske grupe koje rade zajedno.

U tom duhu, nadam se budućnosti u kojoj će multietnička kohabitacija da postane norma na Kosovu. Zamišljam zajednice u kojima se etničke i verske razlike prihvataju kao snage, a ne kao izvor podela. U tom cilju, mogli bi da se fokusirate na kreiranje održivih programa koji edukuju o kulturnoj raznolikosti i toleranciji, koji podržavaju zajedničke projekte za zajednice i osiguravaju jednaku zastupljenost svih etničkih i verskih grupa u lokalnoj upravi.

Stoga Vas ohrabrujem da aktivno učestvujete u stvaranju mirne i inkluzivne zajednice kroz podržavanje međuetničkih inicijativa, zalaganje za politike koje garantuju jednake mogućnosti za sve, i podsticanje otvorenog i uvažavajućeg dijaloga između različitih etničkih i verskih grupa.

Završavam ovo pismo sa puno nade, zamišljajući budućnost u kojoj će naši udruženi napori da neguju istinski harmonično i multietničko društvo na Kosovu. Siguran sam da uz našu zajedničku posvećenost možemo postići izuzetan napredak ka ovom vrednom cilju.

S poštovanjem,

Dimitrije Obrenović

**Mentor Agani, viši istraživač
Kosovski institut za istraživanje i razvoj politike
Priština, Kosovo**

Uvaženi imame Fazliu,

Moje ime je Mentor Agani, i ja sam viši istraživač u KIPRED-u, Kosovskom institutu za istraživanje i razvoj politike, kao i predavač na koledžu Dardania u Prištini. U periodu od 2003 do 2016. godine, bio sam i predavač na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Prištini. Pišem Vam ovo pismo sa namerom da izrazim neka svoja očekivanja i želje u pogledu međuetničke kohabitacije na Kosovu.

Čvrsto verujem da Vi i odgovarajuće institucije Islamske zajednice u opštini Gračanica možete da date značajan i ozbiljan doprinos unapređenju međuetničkih odnosa, gde ste aktivni, a samim tim i na širem Kosovu. To možete da učinite jednostavno prateći osnovne principe od kojih većinu zastupa i ispoveda vaše versko učenje.

Prvo, u svojim verskim i društvenim aktivnostima možete da se fokusirate na promovisanje međusobnog razumevanja i poštovanja među etničkim zajednicama u Gračanici. Obe velike etničke zajednice, Srbi i Albanci, trebalo bi da budu upoznate i da razumeju poteškoće kroz koje je druga strana prolazila u prošlosti, kako bi i jedni i drugi imali potpuni uvid u složenost kosovskog etničkog mozaika. Ovo, zauzvrat, može da podstakne dijalog između ove dve etničke zajednice, i može utrti put za pojavu međusobnog poštovanja u budućnosti.

Pod dva, – i vezano je za prvo – još jedna osobina koja se može negovati u Vašim propovedima i aktivnostima, kao i kod vaših vernika, jeste kulturna i verska osetljivost među verskim službenicima, kao i među vernicima različitih vera i nacionalnosti. Prihvatanje drugih kultura i poštovanje prema njima – što je suština multikulturalizma – jedna je od osnovnih karakteristika najnaprednijih društava. Nijedno društvo koje se zasniva na kulturnoj isključivosti ne može da napreduje.

Vi takođe možete da uložite napore da unapredite saradnju sa drugim verskim vođama. Sukobi na Balkanu i na Kosovu naneli su veliku štetu normalnim odnosima među glavnim religijama u regionu. Širom regiona, nakon ratova, glavne religije su ostale u stanju neprijateljstva i animoziteta. Na Kosovu se to odrazilo na odnose Srpske pravoslavne crkve, s jedne strane, i drugih, albanskih religija, poput islama, katoličanstva, itd. Stanje izolacije u kojem je Srpska pravoslavna crkva ostala na Kosovu nije normalno i nije prihvatljivo. Islamska zajednica Kosova i njene institucije, na centralnom i lokalnom nivou – kao i institucije i predstavnici drugih vera na Kosovu – trebalo bi da budu voljne i otvorene da učine sve što je moguće kako bi se ova izolacija Srpske pravoslavne crkve na Kosovu prevazišla. Jedini način za očekivanje da će Srbi da prihvate Kosovo kao svoju državu jeste da Kosovo prihvati Srbe kao svoje građane.

Ovo su samo neke od brojnih aktivnosti koje se mogu preduzeti u cilju poboljšanja stanja međuetničkih odnosa i kohabitacije u Gračanici, i uopšte, na Kosovu. Zaista, na sastanku koji sa nestrpljenjem očekujemo sa Vama u budućnosti, mogle bi da se pojave brojne druge ideje o kojima bi se moglo diskutovati.

Hvala Vam, i s poštovanjem,

Mentor Agani

Zoran Savič, koordinator projekta
NVO AKTIV
Severna Mitrovica, Kosovo

Poštovani imame Xheladin Fazliu,

Zovem se Zoran Savić i koordinator sam projekta u nevladinoj organizaciji Aktiv iz Severne Mitrovice. Iako sam rođen u Puli, u Hrvatskoj, zapravo živim u Mitrovici već 30 godina i aktivno sam uključen u društveni život na Kosovu, kako kroz rad, tako i kroz kulturni život, imajući u vidu da sam i muzičar, a učestvovao sam i u raznim međuetničkim projektima sa muzičarima albanske nacionalnosti.

Istovremeno, dugi niz godina sam radio kao novinar na Kosovo Sever – KoSSev portalu, i kroz ovaj posao sam se još više upoznao sa političkom, bezbednosnom i verskom situacijom na Kosovu. I danas saradujem sa mnogim albanskim novinarima i urednicima, kako na projektima, tako i kroz poslove koji nisu povezani sa time.

Pošto ste Vi deo Islamske zajednice na Kosovu, možete da u velikoj meri promovirate međuetničku harmoniju. Podsticanje dijaloga i saradnje između različitih verskih i etničkih grupa može da pomogne da se podele premoste. Pozivam Vas da podržite programe za zajednice i zajedničke projekte usluga koji okupljaju ljude iz različitih sredina. Vaše propovedi i javna obraćanja mogu da naglašavaju jedinstvo, toleranciju i poštovanje prema svima. Stoga, radujem se Vašoj podršci u organizovanju međuetničkih dijaloga i projekata za pružanje usluga zajednicama koji uključuju različite verske grupe koje rade zajedno.

U tom duhu, ja se nadam budućnosti gde će međuverska kohabitacija da postane norma na Kosovu. Zamišljam zajednice u kojima će se verske razlike prihvatati kao snaga, a ne kao izvor podela. U tom cilju, možete da se fokusirate na kreiranje održivih programa koji edukuju o verskoj raznolikosti i toleranciji, podržavaju zajedničke projekte zajednice i osiguravaju jednaku zastupljenost svih verskih grupa u lokalnoj upravi.

Zaključujem ovo pismo sa puno nade, zamišljajući budućnost u kojoj će naši udruženi napori da neguju istinski harmonično i multietničko društvo na Kosovu. Siguran sam da uz našu zajedničku posvećenost možemo da postignemo izuzetan napredak ka ovom vrednom cilju.

Hvala vam na vašem vremenu i pažnji.

Zoran Savić